

ELÄMÄÄ
YHDESSÄ –
yhteisöllisen
senioriasumisen
toimintamalli

Raportin Elämää yhdessä – yhteisöllisen senioriasumisen toimintamalli on kirjoittanut hankkeen projektipäällikkönä toiminut Sinikka Tyynelä. Tyynelä on toiminut aiemmin sekä julkisella sektorilla että yksityisen palvelutuottajan palveluksessa vanhuspalveluiden hallinnossa ja kehittämistehtävissä. Nykyään hän toimii Jason toiminnanjohtajana.

sinikka.tyynela@jasoasunnot.com

I SISÄLLYSLUETTELO

LUKIJALLE	4
1 Varttuneiden asumisoikeusyhdistys Jaso.....	8
2 Taustaa hankkeelle	9
3 Asumisolojen merkitys ikäihmisille.....	10
3.1. Ikäihmisten palvelutarvetta vähentävä asuminen ja asumista tukeva ympäristö .	10
3.2. Ikääntyneiden palvelujärjestelmä	12
4 Hankkeelle asetetut keskeiset tavoitteet	13
5 Varsinainen hankkeen tuotos: yhteisöllinen senioritalo.....	14
5.1. Senioritalon sijainti	15
5.2. Senioritalon suunnittelu: esteettömyys, varustetaso ja turvallisuus	15
5.3. Yhteiset tilat keskeinen elementti toimintamallissa	17
5.3.1. Esimerkki, kuinka tilasuunnitelma muuttui asukkaiden toiveesta	17
5.3.2. Tilojen sisustaminen	18
5.4. Toiminnanohjaus ja neuvonta	19
5.5. Sama elämäntilanne, keskinäisen avun ilmapiiri ja naapuriapu.....	20
5.6. Yhteisöllisyyden synnyttämisen prosessi	22
5.6.1. Palveleminen aidosti ensitapaamisesta alkaen.....	22

5.6.2.	Yhteisten tilojen ja toiminnan suunnittelussa asukkaat keskiössä	22
5.6.3.	Muuttotilanteeseen panostaminen	24
5.6.4.	Asumisen aikainen toiminta	24
5.7.	Muuta keskeistä toimintamallissa	26
5.7.1.	Oikea-aikaisuus	26
5.7.2.	Asumisen hallintamuotona asumisoikeus	27
6	Tulokset ja vaikutukset.....	28
7	Jason toimintamallin soveltaminen ja kehittäminen	30
7.1.	Jatkuvan kehittämisen tarve	30
7.2.	Toimintamallin levittäminen.....	30
7.3.	Pitkän aikavälin suunnittelun tarve	31
7.4.	Asukasvalinnan kehittämisen tarve	31
8	Miten tulokset juurrutetaan ja hyödynnetään	31
9	Jäikö jotain kesken?	32
10	Lopuksi.....	33
	Kokemuksia yhteisöllisestä senioriasumisesta – muuttosyyt, odotukset ja asumiskokemukset	34

LUKIJALLE

Varttuneiden asumisoikeusyhdistys Jaso sai Raha-automaattiyhdistykseltä projektiavustuksen (C-avustus) vuosille 2013–2015 Yhteisöllisen toimintamallin luomiseen varttuneiden asumisoikeustaloihin.

Projektisuunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin luoda Jyväseudulle varttuneelle väestölle uudenlainen yhteisöllinen asumisenmalli, jolla turvataan viihtyisät, turvalliset asumisolot ja ikääntyvien toimintakyvyn säilyminen. Lisäksi projektisuunnitelmassa keskeiseksi tehtäväksi nostettiin yhteisten tilojen tarpeen selvittäminen ja toiminnan synnyttäminen tiloihin sekä palveluohjauksen mallin kehittäminen.

Tähän julkaisuun on koottuna huhtikuussa 2016 päättyneen hankkeen tuotos: miksi haluttiin lähteä kehittämään ikääntyvien asumiseen yhteisöllistä toimintamallia, mikä merkitys on hyvällä senioritalojen suunnittelulla entä yhteisillä tiloilla, toiminnanohjaajan palvelulla ja naapuriavulla, kuinka yhteisöllisyyttä on synnytetty, mitä ovat suurimmat kehittämisen kohteet ja kuinka tätä toimintamallia voidaan hyödyntää muualla. Lopuksi lukija saa tietoa asukkaiden kokemuksista toimintamallin toimivuudesta sekä tutkimustietoa muuttosyistä, odotuksista ja asumiskokemuksista.

Tätä loppuraporttia täydentää keväällä 2015 julkaistu Ulla Halosen toimittama Jason tarina, jonka myötä lukija saa mm. tietoa Jason synnystä ja pääsee tutustumaan monen asukkaan tarinaan, miksi hakeuduin yhteisölliseen senioritaloon. Yhteisöllisen asumisen toimintatavan yhteiskunnallinen merkitys nousee puolestaan esiin mm. Jyväskylän kaupungin maankäytöstä ja tonttiasioista vastaavan insinöörin puheenvuorosta.

Kun ikäihmisten palvelurakenne muutoksessa keskeinen tavoite on kotona asumisen tukeminen ja samalla tavoitellaan aktiivista osallistavaa ikääntymistä, on tässä kuvattu yhteisöllinen toimintamalli yksi erittäin varteenotettava vaihtoehto näihin tavoitteisiin. Toivomme, että tämä toimintamalli innostaa useita muita toimijoita eri puolella maatamme tekemään vastaavia ikäihmisiä aktiivisia, rohkeita ja laadukkaita ratkaisuja.

Jyväskylässä 29.9.2016

Sinikka Tyynelä

Lisätietoa ja yhteystietoja osoitteessa:

www.jasoasunnot.com

Ikääntyville

Laatua

Uudenlainen ikääntyvän väestön asumismalli, jolla on sekä sosiaali- että asuntopoliittista merkitystä.

Uudenlainen yhteisöllinen asumismalli, jolla turvataan viihtyisät, turvalliset asumisen olot ja toimintakyvyn säilyminen – eli laatua ja hyvinvointia arkeen.

Todellinen vaihtoehto, jolla voidaan vaikuttaa tulevaisuuden väestörakenteen muutoksesta johtuvaan vanhuspalvelutarpeen kasvuun ja hillitä painetta julkisten palvelujen käyttöön.

Osallisuus

Aktiviteetteja arkeen

Asumismalli eli koti, jossa voi asua mahdollisimman pitkään, jopa koko loppuelämän.

Ikääntyvä ihminen voi itse vaikuttaa, kuinka ikääntyy ja millaista elämää saa viettää.

IKÄÄNTYVIEN OMAA OSAAMISTA ARVOSTETAAN JA HYÖDYNNETÄÄN.

Asumisoikeusmalli nivoutuu muihin asumismuotoihin ja yhteisöllinen toimintamalli kytketään osaksi vanhusten palvelukokonaisuutta.

Neuvoa

utta

I VARTTUNEIDEN ASUMISOIKEUSYHDISTYS JASO

Varttuneiden asumisoikeusyhdistys Jasoo on perustettu ja rekisteröity keväällä 2012 aktiivisten eläkkeellä olevien, eläkeläisjärjestöissä toimivien henkilöiden toimesta.

Jason perustarkoituksena on mahdollistaa varttuneiden 55 vuotta täyttäneiden ihmisten laadukas asuminen omassa kodissa, tarjoten samalla tilaisuus aktiiviseen, osallistavaan elämään yhdessä muiden samassa elämäntilanteessa olevien kanssa. Tätä varten yhdistys rakennuttaa tarkoitukseen soveltuvia asuntoja hyvien palveluiden lähelle.

Yhdistys tavoittelee hyvää yhteistyötä ja vuorovaikutusta kaupungin eri toimijatahojen kanssa mm. kaavoitus, tontinluovutus sekä sosiaalitoimen vanhuspalvelut. Yhdistyksen tavoite on, että yhteisöllinen senioriasuminen

nähtäisiin osana kaupungin palvelurakennetta, joka turvaa vanhusväestön hyvän ja aktiivisen elämän.

Eläkeläisjärjestöt ovat Jason tärkeä voimavara yhdistyksen toiminnan ja tavoitteiden esille tuomiseksi ja myös yhdistyksen tavoitteiden toteuttamiseksi yhteiskunnallisessa päätöksenteossa. 1.7.2013 voimaan astunut laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta sekä iäkkäiden sosiaali- ja terveystalouksista muodostaa hyvän perustan tällaiselle toiminnalle. Vanhusneuvosto on yhdistyksen tärkeä yhteistyökumppani. Yhdistyksen talojen asukkaat ovat samalla yhdistyksen jäseniä ja pääsevät jäsenyyden kautta vaikuttamaan yhdistyksessä tehtäviin tärkeisiin päätöksiin.

2 TAUSTAA HANKKEELLE

Suomessa väestö ikääntyy nopeasti. Tilastokeskuksen tietojen mukaan tällä hetkellä yli 65-vuotiaita on Suomessa hieman yli miljoona ja vuoteen 2030 määrän on ennustettu nousevan lähes 1,5 miljoonaan. Nykyisellä palvelurakenteella ei pystytä vastaamaan väestörakenteen muutoksesta johtuvaan vanhuspalvelujen tarpeen kasvuun, koska palvelurakenne on raskas ja taloudellisesti kallis.

Vanhusten asumisolojen kehittäminen on avainasemassa vastatessa palvelutarpeen kasvuun. Yleisesti hyväksytty vanhusstrategia perustuu laitosasumisen vähentämiseen ja sen tukemiseen että ikääntyvät ihmiset voivat asua omassa kodissaan tai kodinomaisissa oloissa. Palveluiden tuottamiseen tarvittavia resursseja ei voida kasvattaa samassa suhteessa ikäihmisten määrän kasvun kanssa, vaan ikääntyneiden laadukas hoito- ja hoiva ja kotona asuminen tulee kyetä turvaamaan nykyistä pienemmillä resursseilla ja uudenaikaisilla rakenteellisilla ratkaisuilla. Rakennemuutoksen toteuttaminen edellyttää sekä palvelujen tarjonnan monipuolistamista että sellaisten asumismuotojen käyttöönottoa, joilla painetta julkisten palvelujen käyttöön voidaan hillitä. Ympäristöministeriön ikääntyneiden asumisen kehittämisohjelman 2013–2017 mukaan

tarvitaan jopa miljoona sellaista asuntoa, jotka soveltuvat ikääntyneiden asumiseen: turvallisia, esteettömiä ja sellaisia asuntoja, jotka mahdollistavat itsenäisen, turvallisen ja täysipainoisen kotona asumisen. Osa näistä asunnoista voidaan ratkaista nykyistä asuntokantaa hyödyntäen, muutostöiden avulla, mutta tämän lisäksi tarvitaan myös erityisesti ikääntyneille tarkoitettuja asumisratkaisuja. Vanheneva väestö tarvitsee koteja joihin palveluita ja hoivaa pystytään tuottamaan kustannustehokkaasti tarpeen mukaan toimintakyvyn muuttuessa ja palvelutarpeiden kasvaessa.

Asumisrakenteessa on kuitenkin puutteena, että kuntien vastuulla olevan laitos- ja palveluasumisen ja yksityisen sektorin toteuttamien vanhenevalle väestölle tarkoitettujen omistusasuntojen ja vuokratulojen (ns. senioritalot) väli- maastossa ei ole riittävästi sellaista asumista, joka perustuu vanhenevan väestön asumiseen omissa asunnoissaan siten, että heillä on riittävästi palveluja ja toimintakykyä edistävää sosiaalista tukea. On olemassa tarve kehittää muita asumismuotoja täydentävä ikääntyvän väestön asumismalli, jolla on sekä sosiaali-, että asumispoliittista merkitystä.

3 ASUMISOLOJEN MERKITYS IKÄIHMISSILLE

3.1. Ikäihmisten palvelutarvetta vähentävä asuminen ja asumista tukeva ympäristö

Tulevaisuuden senioriasuminen – hankkeen (TSA) loppuraportissa Susanne Jacobson (2006, 54) nostaa esiin sen tosiasian, että lääketieteen ja teknologian kehittyessä ihmisen elinikä sekä siitä terveenä ja hyväkuntoisena eletyn elämän osuus pitenee. Ihminen voi viettää entistä pidempään täysipainoista, jopa täysin tervettä elämää, jota fyysiset ja biologiset esteet eivät rajoita. Sen myötä myös sosiaalisen, psykologisen ja subjektiivisen iän laatu kasvaa.

Ihmisen aikuisiässä on kaksi suurta käännekohtaa, joissa elämä mullistuu. Ensimmäinen on eläkkeelle jääminen, joka tarkoittaa huomattavan suurta vapaa-ajan lisääntymistä sekä tärkeän elämän osa-alueen, työuran, päättymistä tai ainakin vähenemistä. Toinen muutoksen paikka on siinä vaiheessa, kun biologisen iän laatu väistämättä alkaa laskea ja tavalla tai toisella muodostaa joko fyysiselle tai psyykkiselle toimintakyvylle esteitä. Yksilön kannalta on tärkeää, että vaikka hänen toimintakykynsä muuttuu, hän ei joudu tinkimään elämäntapaansa liittyvistä tekijöistä, vaan fyysinen ja sosiaalinen ympäristö pystyvät kompensoimaan näitä muutoksia. (Mts. 55.)

Laurinkarin ym. tutkimuksessa Senioritalo ikääntyneen asumisen vaihtoehtona (2005, 10) on mukailtu Weltzienin Saupia lainaamaa listaa gerontologian näkökulmasta merkittäviksi nousevista tekijöistä silloin, kun kysytään vanhempien ihmisten tyytyväisyyttä asumiseensa ja elämiseensä:

1. *Saavutettavuus ja tavoitettavuus. Etenkin liikuntarajotteisten ikääntyneiden kohdalla fyysinen ja sosiaalinen tavoitettavuus ovat tärkeitä. Ystävien tavoitetta-*

vuudella ja ostos- ja vapaa-ajanviettomahdollisuuksien saavutettavuudella on vahva yhteys elämäntyytyväisyyteen.

2. *Turvallisuus eli koettu turvallisuus suhteessa kotitapaturmien ja ulkoa tulevan rikollisuuden mahdollisuuksien vähäisyyteen.*
3. *Tuttuus, joka vaikuttaa suoraan asumistyytyväisyyteen. Esimerkiksi tuttu naapurusto on ikääntyneelle tärkeämpi kuin nuorille.*
4. *Apu ja tuki. Sosiaalisella ympäristöllä tulee olla etenkin liikuntarajoitteista tukeva tehtävä kuitenkin niin, että itsenäisyys säilyy.*
5. *Kannustus ja virikkeellisyys. Virikkeellinen ympäristö vaikuttaa fyysisiin ja psyykkisiin valmiuksiin.*
6. *Suunnistettavuus, paikannettavuus. Tilan haltuunotto, paikkojen tunnistettavuus ja orientoituminen edistävät asuinympäristön tarjoamien mahdollisuuksien hyödyntämistä.*
7. *Valvottavuus ja arvioitavuus. Sosiaalisen ympäristön kontrolloinnin myötä on arvioitavissa se, missä määrin asuinympäristön tarjoamat mahdollisuudet ja henkilökohtaiset toiveet kohtaavat, muotoutuvat ja vaikuttavat.*

Samassa tutkimuksessa (2005, 13) on puolestaan tarkasteltu arkea helpottavien ja elämisen mielekkyyttä sekä elämälle tarkoituksellisuutta antavien hyvinvointipalvelujen merkitystä. Palvelujen saatavuudella tarkoitetaan sekä saavutettavuutta että riittävyttä ts. sitä, että päivittäin tai usein tarvittavia palveluja on kodin lähetyvillä riittävästi tarjolla. Senioritalot rakennetaan yleensä päivittäistavarakauppojen tai ostokeskusten läheisyyteen.

Usein niiden lähellä sijaitsee myös kunnan terveystakeskus ja/tai yksityisiä hoitopalveluja tarjoava yritys, mahdollisesti vanhusten palvelu- tai päiväkeskus.

Senioritalolle ei ole tarkkaa määritelmää, eikä mikään laki säätele niitä. Yleensä senioritalolla tarkoitetaan vähintään 55-vuotiaille tarkoitettua esteetöntä asuintaloa, jonne palveluiden saanti on helpompaa tai niitä voi olla tarjolla talossa. Taloissa on usein myös yhteisiä tiloja harrastamiseen. Yleensä senioritalo on suunniteltu niin, että se tukee asukkaiden ikääntymistä.

Senioritalon houkuttavuutta lisää se, että kävelyetäisyydellä tai jopa talossa itsessään on fyysisen kunnon ylläpitämiseen ja virkistymiseen liittyviä palveluja, kuten kuntosali, uimahalli ja ravintoloita. Psykkisen ja sosiaalisen toimintakyvyn ylläpitämisessä tarpeellisten palvelujen, kuten konserttitalon, elokuvateatterin, kerhotilojen, kirjaston ja kirkon läheisyyden voidaan myös olettaa olevan tärkeää monille kulttuurin kuluttajille ja yhteisöissä toimiville. Ikääntyessä erilaisten immateriaalisten, aineettomien hyvinvointipalvelujen kulutusmahdollisuudet kasvavat perhekoon pienentyessä ja sen seurauksena aineellisten tarpeiden vähentyessä.

Senioritalot voidaan jakaa kahteen perustyyppiin. Ns. normaalissa senioritalossa on tehty vanhusten liikkumista ja turvallisuutta edistäviä ratkaisuja. Niissä voi olla myös yhteisiä kokoontumis- ja harrastustiloja. Yhteisöllisissä senioritaloissa rakenneratkaisujen lisäksi on palveluohjausta ja toiminnallisia palveluja. Yhteisölliset senioritalot eroavat yhteisöasumisesta siinä, että asukkailla ei ole velvollisuutta osallistua talon toimintaan vaan kukin asukas voi päättää osallistumisestaan oman halunsa ja mahdollisuuksiensa mukaan.

Ikäihmisten kotona asuminen mahdollisimman pitkään sekä ikääntyneiden asuinolojen kehittäminen ovat tällä hetkellä yhteiskuntapolitiikkamme keskeinen painopis-

tealue. Asuminen omassa tutussa ja turvallisessa asuinympäristössä koetaan elämänlaatua lisäävänä tekijänä. Mikäli asuinolot ovat puutteelliset tai rajoittavat jollakin tapaa arkielämän sujumista, ei kotona asuminen niissä olosuhteissa enää pidä olla itsetarkoitus. Silloin nousee elämänlaatua lisääväksi vaihtoehdoksi asunnon vaihto toiseen. Siinä keskeisinä tekijöinä voidaan edelleen pitää kodinomaisuutta, asumisen laatua sekä itsemääräämisoikeutta. Tärkeää tässä tilanteessa on, että on tarjolla riittävästi erilaisia asumisen vaihtoehtoja.

Ikääntyneiden tarvitsemien palvelujen tuottajana voi toimia julkinen sektori (valtio, kunnat) ja lisäksi yritykset, elinkeinonharjoittajat ja kolmannen sektorin toimijat. Sekä julkisen sektorin palvelujärjestelmä, että yksityiseltä sektorilta ostettavat palvelut, samoin kuin niihin liittyvät tukimuodot (kotitalousvähennys, hoitotuki jne.) voivat tuntua ikääntyvästä melkoiselta viidakolta, varsinkin jos samanaikaisesti tapahtuu toimintakyvyn heikkenemistä. Siksi senioriasumiseen liittyvä palveluohjaus on erityisen tärkeä ja mielekäs elämisen laatua lisäävä tekijä.

Palveluohjauksessa seniori-ikäinen saa tukea ja ohjausta olemassa olevista palveluista, niiden hankkimisesta ja kokoamisesta järkeväksi ja mielekkääksi kokonaisuudeksi. Senioreiden lisääntynyt varallisuus sekä samalla seuraavien sukupolvien riippumattomuus vanhempiensa varallisuudesta lisäävät senioreille mahdollisuuksia keskittyä omaan hyvinvointiinsa. Tärkeä osa itsemääräämisoikeutta on se, että tietoa palveluista ja etuisuuksista on riittävästi saatavilla, palveluiden hankkiminen on helppoa ja tulotasoon nähden edullista sekä palveluntarjoajien laatutaso riittävän korkealla tasolla herättämään luottamusta. Osa senioreista tulee aina tarvitsemaan julkisen sektorin rahoittamia palveluita, mutta niiden ei tarvitse olla julkisen sektorin itsensä tuottamia. (TSA loppuraportti 2006, 147.)

3.2. Ikääntyneiden palvelujärjestelmä

1990-luvun lopulla ja vielä 2000-luvun alussa ikääntyvien asumisen palvelujärjestelmässä oli keskeisenä toiminta-ajatuksena ns. ”hoidon portaat”. Oli tärkeää, että palveluja järjestävä kunta pystyi tarjoamaan ikääntyvälle kuntalaiselleen, joka ei tukipalveluiden ja kotipalvelun jälkeen enää pärjännyt kotonaan, eritasoisia asumispalveluyksiköitä. Osassa apua tarjottiin asukkaille vain päiväaikaan, osassa aamusta iltaan ja osassa myös yöllä. Asukas muutti palvelutarpeensa mukaisesti hoidon portaissa sellaiseen asumisyksikköön, missä oli hänen tarvettaan vastaavat palvelut. Kriteerit näihin asumisyksiköihin pääsemiseksi olivat huomattavasti löyhemmät, mitä ne ovat tänä päivänä.

Vähitellen 2000-luvun ensimmäisellä vuosikymmenellä ajattelutapa käännettiin asiakaslähtöisemmäksi. Asiakas ei enää muuta hoidon portaalta toiselle, vaan ikäihminen asuu kotonaan paljon pidempään ja palvelut tuodaan kotiin. Puutteelliset asumisenolot eivät esimerkiksi voi olla syynä asumispalveluihin siirtymiseen, vaan sellaisissa tapauksissa tarjotaan asiakkaalle esimerkiksi taloudellista apua ja tukea asunnon muutostöihin, luiskien tekemiseen, tukikahvojen kiinnittämiseen ja pesutilojen saneerauksiin.

Tuki- ja palveluasumista puolestaan on tarjolla niille, jotka tarvitsevat enemmän tukea ja apua asumiseen, kuin mitä tavanomaiseen asuntoon voidaan järjestää. Tällainen asumisenmuoto on ikäihmisten osalta koko ajan vähenevässä ja pääsykriteerit palveluun pääsemiseksi koko ajan tiukentumassa.

Tehostettua palveluasumista ja hoiva-asumista on puolestaan tarjolla paljon hoitoa ja apua ympärivuorokautisesti tarvitseville ikääntyville. Näissä yksiköissä hoitohenkilökuntaa on paikalla ympärivuorokauden. Asukkaalla on oma huone tai asunto ja oman asunnon lisänä on myös

yhteisiä tiloja. Asukas maksaa tiloista vuokrasopimuksen mukaista vuokraa ja saamastaan ympärivuorokautisesta hoidosta hän maksaa hoitomaksua, joka on tulosidonnainen.

Mikäli ikääntynyt asiakas ei pärjää ympärivuorokautisen asumispalveluiden yksikössä, tulee seuraavaksi vaihtoehdoksi laitoshoido, joka voi olla lyhyt- tai pitkäaikaista.

Lyhytaikaisella laitoshoidolla tuetaan ikäihmisten kotona selviytymistä ja hoitavan omaisen jaksamista. Samalla pyritään ehkäisemään pysyvän laitoshoidon tarvetta. Lyhytaikaishoitajaksot voivat toistua säännöllisesti kotona asumisen kanssa tai ne voivat olla satunnaisia.

Pitkäaikaista laitoshoidoa puolestaan annetaan henkilölle, jolle ei voida järjestää hänen tarvitsemaansa ympärivuorokautista hoitoa kotona tai palveluasunnossa. Asiakkaan maksamaan kuukausimaksuun sisältyy laitoshoidossa hoidon lisäksi ravinto, lääkkeet, puhtaus, vaatetus sekä sosiaalista hyvinvointia edistävät palvelut. Pitkäaikaista laitoshoidoa annetaan vanhainkodeissa ja terveyskeskusten vuodeosastoilla ja erilaisissa hoito-, hoiva-, veljes- ja sairauskodeissa.

Tukipalveluita, kotihoitoa, palveluasumista, tehostettua palveluasumista sekä laitoshoidoa tuottavat Suomessa julkisen tahon lisäksi järjestöt ja yksityiset yritykset.

Sosiaali- ja terveysministeriö linjaa ikääntymispolitiikkaa strategiassaan, lainsäädännöllä, laatusuosituksilla, ohjelmilla ja hankkeilla. Ikääntymispolitiikan tavoitteena on edistää iäkkäiden ihmisten toimintakykyä, itsenäistä elämää sekä aktiivista osallistumista yhteiskuntaan. Laki ikääntyneen väestön toimintakyvyn tukemisesta ja iäkkäiden sosiaali- ja terveyspalveluista tuli voimaan 1.7.2013.

4 HANKKEELLE ASETETUT KESKEISET TAVOITTEET

Varttuneiden asumisoikeusyhdistys Jaso teki projektiavustushakemuksen (C-avustus) Raha-automaattiyhdistykselle vuoden 2012 haussa. Yhteisöllisen toimintamallin luominen varttuneiden asumisoikeustaloihin – projekti sai myönteisen päätöksen vuosille 2013–2015, 81 000 € / hankevuosi. Hanke käynnistyi toukokuun 2013 alusta, kun projektipäällikkö aloitti työnsä.

Projektisuunnitelmassa tavoitteeksi asetettiin luoda Jyväseudulle varttuneelle väestölle uudenlainen yhteisöllinen asumisenmalli, jolla turvataan viihtyisät, turvalliset asumisolot ja ikääntyvien toimintakyvyn säilyminen.

Paitsi että toimintamalliin rakentuvat fyysiset tilat ovat turvallisia ja esteettömiä, keskeiseksi ajatukseksi asetettiin yhteisöllisyys, jonka avulla asukkaiden turvallisuutta, viihtyvyyttä ja toimintakyvyn säilymistä edistetään. Ikääntyvän ihmisen terveyden ja toimintakyvyn kannalta lamaanuttavaa on turvattomuus ja yksinäisyys, joita tällä toimintamallilla pyritään eliminoimaan.

Tavoitteeksi asetettiin asukkaiden kesken syntyvä hyvien sosiaalisten suhteiden verkosto, lämmin keskinäisen avun ja tuen ilmapiiri, asukkaiden yhteinen toiminta ja harrastukset sekä ajanvietto. Tällainen toiminta mahdol-

listuu talossa olevien yhteisten tilojen avulla. Tarkoituksena projektisuunnitelman mukaan oli kehittää yhteisöllisen asumisen tavat yhdessä asukkaiden kanssa.

Tavoitteeksi asetettiin, että toimintamallin avulla

- turvataan, että asukkaat voivat asua omissa kodeissaan laadukasta ja aktiivista elämää elämänsä loppuun saakka
- vähennetään julkisen sektorin palvelutarvetta
- luodaan pohjaa eri tahojen väliselle yhteistyölle ikääntyvien palveluissa.

Toimintamallin rakentamisen kulmakiviksi määriteltiin:

YHTEISET TILAT	PALVELUOHJAUS
----------------	---------------

Projektisuunnitelmassa keskeiseksi tehtäväksi nostettiin yhteisten tilojen tarpeen selvittäminen ja toiminnan synnyttäminen tiloihin sekä palveluohjauksen mallin kehittäminen. Mallin, jossa määritellään palveluohjauksen tehtävät ja palveluohjaajan toimenkuvan.

5 VARSINAINEN HANKKEEN TUOTOS: YHTEISÖLLINEN SENIORITALO

Toimintamallia lähdettiin luomaan ja käytännössä toteuttamaan Jason ensimmäiseen senioritalokohteeseen Huhtasuolle. Rakentaminen käynnistyi saman vuoden syksyllä 2013, kun keväällä oli käynnistynyt toimintamallin kehittämishanke. Huhtasuon kohde Huhtasuon Ilona rakennettiin kahdessa vaiheessa. Ensimmäinen vaihe, jossa on 42 asuntoa, aloitettiin syksyllä 2013 ja valmiina talo oli loka-kuussa 2014. Toinen vaihe, jossa asuntoja on 38, käynnistyi puolestaan loppukesästä 2014 ja valmistui elo-syyskuussa 2015. Huhtasuon Ilonan 80 asunnon kokonaisuudessa yhteiset tilat ovat taloja yhdistävässä yhdysosassa. Asukkaita kohteessa on yhteensä 105. Asuntojen koot vaihtelevat 40 m²:n kaksiosista 70,5 m²:n kolmioon.

Tämän koko kohteen rahoitukseen Jaso sai Ray:ltä merkittävän 35%:n investointiavustuksen. Tämä on ollut erittäin tärkeä asia koko pilottikohteen valmistumista ajatellen. Asukkaiden asumisoikeusmaksuina on tullut 15% ja loppuosa rahoituksesta on lainaa Kuntarahoitukselta. Laina osuuteen on puolestaan asumisen rahoitus- ja kehittämiskeskus ARA:n korkotuki.

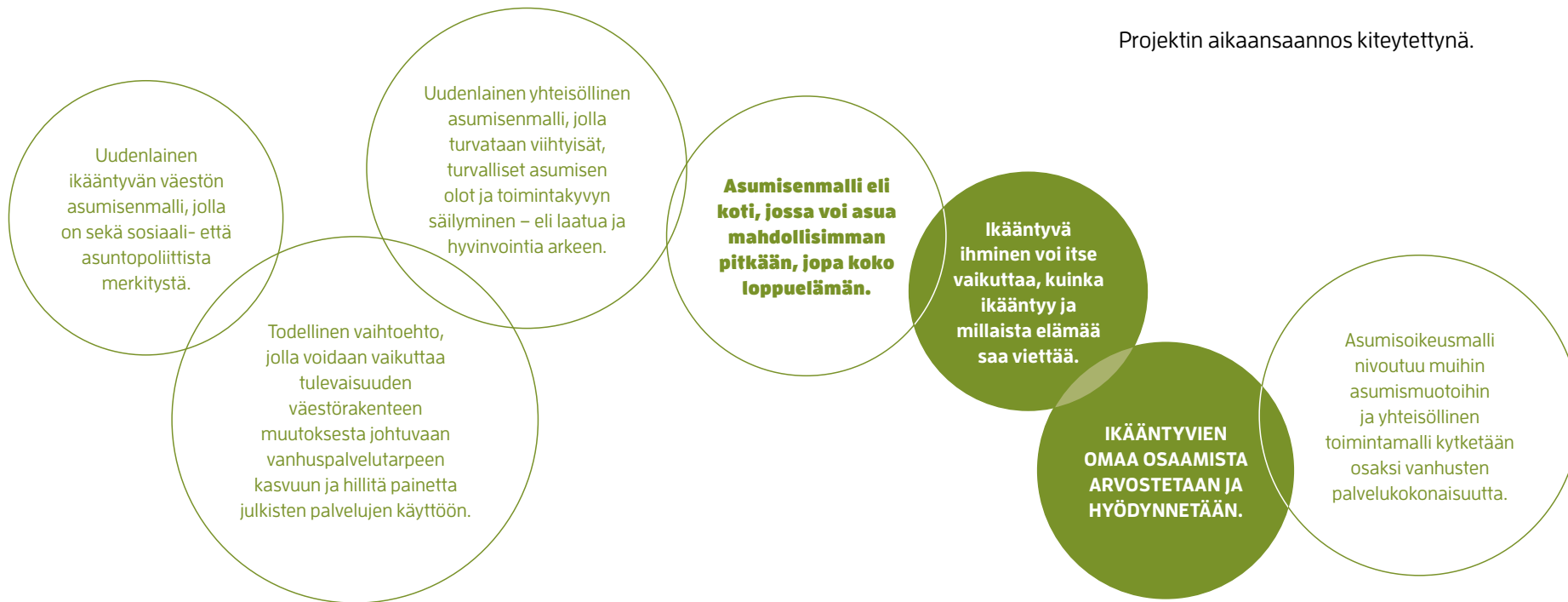
Asukkaat ostavat Jason senioritaloihin asumisoikeuden, mutta on huomattavaa, että asukkaat ovat omistajan asemassa yhdistyksen jäseninä, erillistä omistajatahoja ei ole.

Yhteisöllisen senioriasumisen toimintamallin kehittämishankkeessa on luotu alkuperäisiä tavoitteita vastaava

toimintamalli. Mallin luominen on vaatinut suunnitelmallista kehittämistoimintaa ja henkilöä toteuttamaan mallin käynnistymistä ja toteutumista. Projektissa on pystytty yhdistämään asukkaiden itsensä, yhdistyksen ja taustayhteisöjen voimavarat sekä kuntien ja yksityisten palvelutuottajien ja muiden yhteistyötahojen osaaminen.

Hankkeen tuotoksena on myös syntynyt kuvaus toimintamallista, jota tässä raportissa kuvataan. Toimintamalli varmistaa yhteisöllisen asumisen varttuneiden asumisoikeustaloihin muuttaville ja niissä asuville ja sitä on kokeiltu käytännössä. Toimintamalli tullee parantamaan ikääntyvien ihmisten asumisoloja ja asumisviihtyvyyttä sekä auttamaan vanhusten toimintakyvyn säilymistä. Toiminta vähentää julkisen sektorin palvelutarvetta. Projektissa syntynyttä toimintamallia voidaan levittää asumisoikeusasuntoihin ja yleensä vanhusten asumiseen. Malli luo pohjaa kuntien ja asumistointia harjoittavien järjestöjen väliselle yhteistyölle.

Toiminta jatkuu projektin jälkeen Jason asumisoikeustaloissa ilman erillistä rahoitusta. Kustannukset sisällytetään talojen asukkaiden asumiskustannuksiin. Projektin jälkeen projektin vetäjä on työllistynyt Jason palkkalistoille ja kesästä 2016 alkaen Jasolle on palkattu jo toinen vakituinen kokoaikainen työntekijä. Projektin tuloksia voidaan hyödyntää uusien talojen suunnittelussa ja yhteistyössä muiden toimijoiden kanssa.

5.1. Senioritalon sijainti

Yhteisöllisen senioritalon toimintamallin kehittämisen lähtökohta oli selkeä: tarvitaan senioritalo, jossa mallia voidaan toteuttaa. Sijainti talolle on keskeinen asia, taloa ei voi rakentaa mille tahansa tontille. Useiden Jason ja Jyväskylän kaupungin kaavoituksen kanssa käytyjen neuvottelukertojen jälkeen, kaupungilla oli osoittaa tontti Huhtasuon kaupunginosasta, joka oli Jason ostettavissa.

Tontin kriteereinä Jasolla oli, että se sijaitsee lähellä peruspalveluita ja hyvien kulkuyhteyksien äärellä. Tarkoitukseen osoitettu tontti osoittautui lopulta oivalliseksi senioritalolle sijaintinsa puolesta. Rollaattorimatkan päästä löytyvät päivittäistavarakauppa, terveyskeskus, apteekki, posti, kirjasto, kirkko, pub, R-kioski ja pizzeria. Myös liikuntamahdollisuudet ja luonto ovat hyvin lähellä. Jos kaikkia palveluita ei ole saavutettavissa kävellen,

talon välittömässä läheisyydessä sijaitsee bussipysäkki ja myöhemmin kaupungin erinomaisella avustuksella järjestynyt mahdollisuus, että ns. palvelukyyti eli VIP-linkki pysähtyy talon pihassa.

5.2. Senioritalon suunnittelu: esteettömyys, varustetaso ja turvallisuus

Kriteerit täyttävän tontin löydyttyä jatkui senioritalon suunnittelu. Jason hallituksessa päätettiin suunnittelutyöryhmän perustamisesta, jonka kokoonpanoon kuului rakentamisen, rakennuttamisen ja ikääntyvän arjen elämän asiantuntijoita. Yhteistyössä pääsuunnittelijan ja Jason suunnittelutyöryhmän kanssa paneuduttiin tulevan talon esteettömyysasioihin, varustetasoon ja turvallisuuteen liittyviin asioihin. Tulevia asukkaita kuultiin parhaalla mahdollisella tavalla.

Esteettömyyden näkökulmasta merkittäviä asioita on esteettömyys asunnoissa, yhteisissä tiloissa ja pihapiirissä. Esteettömyyden ja turvallisuuden suhteen on erityisesti kiinnitetty huomioita esimerkiksi seuraaviin asioihin:

ASUNNOT:	PIHA-ALUEET:
<ul style="list-style-type: none"> • ovien leveydet • ovipuhelimet • sähköpistokkeiden korkeus • lattianrajaan saakka tulevat ikkunat (ulos näkee myös pyörätuolista ja sängystä) • sprinklaus • tarvittaessa madallettavat keittiökalusteet • keittiön alakaapit vetolaatikoina • astianpesukone korotettuna • liesivahti, joka aistii hellan kuumenemisen katkaisten virran tarvittaessa • kylpyhuoneissa oleva vaakakisko, johon helppo tarvittaessa lisätä apuvälineitä (tukikaiteet ja suihkuistuin) • korotetut WC-istuimet • lavaaari tukikaiteella • lattialaatta, joka ei ole märkänäkään liukas • Yhteiset tilat: • liiketunnistimella syttyvät valot • kyynärkytkimillä ja lukijalaitteella avautuvat ovet • iso hissi • matalaportaiset saunanlauteet • riittävästi tukikaiteita pesutiloissa ja vessoissa • riittävä mutta ei häikäisevä valaistus 	<ul style="list-style-type: none"> • Piha-alueilla väylät, joilla asukkaat liikkuvat, tulee olla sellaista materiaalia (asfaltti, tiivis kivituhka tmv.) jolla on helppo liikkua myös apuvälineen kanssa ja myös esim. näkövammaisen valkoisen kepin kanssa. • Toisaalta taas alueet, joille ei mennä kävelemään, tulee erottaa selkeästi esim. kivetyksellä. (Vrt. näkövammaiset valkoisen kepin kanssa.) • Korotetut viljelylaatikot • Tukevat, oikean korkuiset pihakalusteet selkänojilla • Riittävä valaistus, joka ei saa häikäistä

Yhteisöllisen toimintamallin kehittämishankkeen kuluessa Jyväskylän ammattikorkeakoulun rakennusinsinööriopiskelija teki lopputyönsä aiheesta ”Jason senioritalon suunnitteluohje”. Tähän ohjeeseen koottiin tärkeimmät asiat, jotka halutaan huomioida Jason Ilona-talojen suunnittelussa. Ohjeiden laatimiseen pääsi vaikuttamaan myös Jason ensimmäisen senioritalon asukkaat, kyselylomakkeen ja haastattelujen kautta.

5.3. Yhteiset tilat keskeinen elementti toimintamallissa

Jason yhteisöllisen senioritalon keskeinen elementti on yhteiset tilat, jotka ovat talon asukkaiden oman asunnon jatke. Voidaan ajatella, että esimerkiksi kaksion kolmas huone löytyy talon alakerrasta. Yhteisiin tiloihin asukkaat kokoontuvat tapaamaan naapureitaan, harrastamaan ja viettämään aikaansa.

5.3.1. Esimerkki, kuinka tilasuunnitelma muuttui asukkaiden toiveesta

Ensimmäisen kohteessa talon suunnitellut pääsuunnittelija oli suunnitellut yhteisiksi tiloiksi aulatilaa, ”kabinetin” ja käsityö-harrastetilan. Kun asukkaat oli valittu ja kokoonnuttu yhteiseen tapaamiseen, missä suunniteltiin talon tulevia yhteisiä tiloja ja toimintoja, suunnitelmat muuttuivat asukkaiden toiveesta. Päädyttiin seuraavaan tulokseen: keittiötila tarvitaan kahvitteluun ja kokkailuun, olohuone tila TV:n katseluun, lehtien lukemiseen, keskusteluihin, tietoisuuteen ja mm. kortinpeluuseen. Asukkaat kokivat, että erillistä käsityö-harrastetilaa ei tarvita. Käsityötä ja askartelua voi toteuttaa olohuoneen sohvalla tai keittiön pöydän äärellä. Koettiin tärkeänä, että erillinen kuntoilutila kuntosalilaitteineen tarvitaan. Ja näin tehtiin.

Tuli keittiö kunnollisen kokoisena pöydän kera, olohuone nojatuoleineen, kiikkutuoleineen ja isolla TV-vastaanot-

Yhteiset tilat kalustetaan viihtyisiksi ja kauniiksi.

timella. Käsityö-harrastetila muuttui kuntosaliksi, johon mahtuu mukavasti viisi helposti säädettävää kuntosalilaitetta muine kuntoilun tykötarpeineen ja puolapuineen.

Oman saunan rakentamisen mahdollisuus tarjottiin ensimmäisen talon rakentamisen vaiheessa. Asukkailla oli mahdollisuus valita kotiinsa oma sauna tai tilalle vaatehuone. 42 asunnosta oma sauna rakentui vain yhteen asuntoon. Yhteisiin saunatiloihin on mahdollisuus saada oma asuntokohtainen saunavuoro ja lisäksi siellä on useita yhteisiä saunavuoroja. Aluksi useat asukkaat varasivat omia vuorojaan, mutta jo parin kuukauden jälkeen niistä alettiin luopumaan. Yhteiset naisten ja yhteiset miesten vuorot koettiin mieluisina ja turvallisina. Voikin sanoa, että saunavuoroista on tullut taloon keskeinen yhteisöllinen toiminto. Kokemusten myötä on myös päätetty, että tulevissa Jason senioritaloissa asuntoihin ei tule omia saunoja, vaan yhteiseen saunaan, pesu- ja pukuhuoneeseen satsataan

enemmän. Oman kodin jokainen neliö saadaan näin ollen tarkkaan asumisen käyttöön.

Asukkailta tuli myös paljon kannatusta ajatukselle, että talossa olisi hyvinvointipalveluhuone, jossa palvelujaan tarjoaa hyvinvointipalveluyrittäjät. Jaso ei valitse palvelutuottajia, vaan asiasta kiinnostuneet yrittäjät voivat tulla esittelemään palvelutarjontaansa ja varata tilan käyttöönsä. Asukas itse valitsee, mitä ja keneltä palvelua ostaa. Eli kukin yrittäjä omalla palvelunsa laadulla ja hinnallaan aidosti kilpailee asiakkaista. Ja mikä onkaan sen ihanampaa, kun voi käydä oman talon alakerrassa esimerkiksi jalkahoidossa tai hieronnassa ja sen jälkeen pääsee suoraan aamutossuisaan takaisin kotiin.

Kahden käyttövuoden kokemuksella voi sanoa, että seuraavat tilat: keittiö, olohuone ja kuntoilutila muodostavat senioritalon yhteisten tilojen sydämen. Näitä tiloja täydentää loistavasti mm. hyvinvointipalveluhuone. Myös yhteinen riittävän kokoinen sauna, pesuhuone ja pukuhuone ovat välttämättömiä. Samoin laadukkailla, helppokäyttöisillä ja tehokkailla koneilla varusteltu pesula ja kuivaushuone.

5.3.2. Tilojen sisustaminen

Koska haluttiin, että alakerran yhteiset tilat ovat viihtyisät, toimintaan ja oleskeluun houkuttelevat ja esteetti-

sesti kauniit, unohtamatta senioriasumisen erityispiirteitä, tilojen sisustukseen haluttiin panostaa. Alusta saakka oli selvää, ettei niistä tule tiloja, johon jokainen asukas voi tuoda ylijäävät kalusteensa. Päädyttiin käyttämään sisustuksen ammattilaista, joka vielä erityisesti tuntee ikäihmisten tarpeet. Sisustussuunnittelija oli mukana asukastilaisuuksissa kuuntelemassa ja kuulemassa asukkaiden toiveita ja tarpeita, jonka pohjalta suunnitelma tehtiin. Myös toiveet erilaisista toimintojen toteutuksesta olivat tiedossa ja pohjana sisutuksen suunnittelussa. Ennen toteutusta suunnitelma vielä esiteltiin asukkaille ja he saivat esittää siihen muutoksia.

Yhteisten tilojen sisustuksen ja kalustuksen harmonisuus ja esteettisyys on saanut paljon ihastuneita kommentteja ja palautetta, että tilat todella houkuttelevat asukkaita viettämään aikaansa niissä. On toki myös ajatuksia ja toiveita, mitä ei ole voitu toteuttaa, mutta mahdollisimman hyvään kompromissiin on pyritty. Voidaan kuitenkin todeta, että yksi yhteisöllisyyteen ja ilmapiiriin vaikuttava asia on myös tilojen viihtyisyys ja kauneus. Yhteisissä tiloissa on hyvä järjestää paitsi yhteisiä tapahtumia, myös asukkaiden omia henkilökohtaisia juhlia tai tilaisuuksia. Asukas voi varata yhteisiä tiloja siis omaan henkilökohtaiseen käyttöönsäkin.

ILONA-TALOJEN TOIMINNANOHJAAJAN TEHTÄVIÄ:		
Tukee, neuvoo ja ohjaa erilaisissa asumiseen ja arjen elämään liittyvissä asioissa.	Aktivoi ja innostaa asukkaita itseään ideoimaan ja toteuttamaan monipuolisia harrastetoimintoja.	On läsnä arjessa, kuuntelee ja neuvoo, myös asukkaiden henkilökohtaisissa asioissa luottamuksellisesti.
Koordinoi tapahtumia ja toimintoja.	Tuntee alueen palvelut, tiedottaa ja informoi palveluista.	Auttaa ja ohjaa sosiaali- ja terveyspalvelujen hankkimisessa.
Tukee asukastoimikuntaa työssään.	Tiedottaa ja neuvoo erilaisista tukimuodoista.	Solmii yhteydet eri palvelutuottajiin.
Toimii yhteyshenkilönä yhteistyötahoihin päin (esimerkiksi oppilaitokset, palvelutuottajat).	On tavattavissa talon yhteisten tilojen yhteydessä, erikseen ilmoitettuina palveluaikoina tai häneltä on varattavissa aika henkilökohtaisen neuvonnan ja ohjauksen saamiseksi.	wHuolehtii yhteisten tilojen viihtyisyydestä.

5.4. Toiminnanohjaus ja neuvonta

Jason toimintamallissa tehtiin alusta saakka linjausta, että taloista ei tehdä ns. yhteisötaloja, joissa kullakin asukkaalla olisi vuorollaan tiettyjä velvollisuuksia hoitaa talon yhteisiä tehtäviä. Ei uskottu tällaisen mallin toimivuuteen, ajateltiin että kaiken toiminnan tulee perustua vapaaehtoisuuteen.

Siksi päätettiin, että talon mallissa keskeinen asia yhteisten tilojen rinnalla on palveluohjaus. Ts. vaikka talot eivät ole hoitohenkilökunnalla varusteltuja palvelutaloja, taloissa työskentelee henkilö, joka auttaa paitsi yhteisten toimintojen synnyssä ja järjestämisessä, myös asukkaiden henkilökohtaisissa palvelutarpeissa.

Projektisuunnitelmavaiheesta tästä henkilöstä käytettiin vielä palveluohjaaja nimikettä, mutta pohdintojen jälkeen päädyttiin muuttamaan nimike toiminnanohjaajaksi / asukastoiminnanohjaajaksi.

1.7.2013 voimaan astunut vanhuspalvelulaki määrittelee kuntien velvollisuudet iäkkäiden ihmisten palvelutarpeiden

selvittämiseen ja näitä tehtäviä useissa kunnissa hoitaa juuri palveluohjaajat. Usein myös palvelu-sana mielletään puolesta tekemiseksi. Kaikenlaisten väärinkäsitysten välttämiseksi Jason toimintamallissa päädyttiin käyttämään toiminnanohjaus-nimikettä. Tämä nimi viittaa enemmän toimintaan innostamiseen ja toiminnan järjestämiseen, nimenomaisesti asukkaita kuunnellen ja yhdessä asukkaiden kanssa.

Ray:n C-avustuksen turvin päästiin käynnistämään myös asukastoiminta. Projektin ajan hankkeen projekti-päällikkö toimi myös asukastoiminnanohjaajana. Hankkeen päätyttyä vuoden 2016 alkaessa, Jasolle palkattiin ensin osa-aikainen asukastoiminnanohjaaja ja toisen kohteen valmistuessa Kuokkalaan kesällä 2016 työaika muutettiin kokoaikaiseksi. Toiminnanohjaajan palkkakulut katetaan asukkailta tulevalla asukastoiminnanmaksulla.

Jason asukastoiminnanohjaajan työtehtävät jakaantuvat karkeasti ottaen kahteen osa-alueeseen:

Yhteisen toiminnan koordinointiin ja järjestämisessä avustamiseen	Henkilökohtaiseen neuvontaan ja ohjaukseen
---	--

Hankkeessa luotu toiminnanohjausmalli tulee olemaan kaikissa Jason tulevissa kohteissa ja se on siirrettävissä kaikkiin yhteisöllistä senioriasumista toteuttaviin taloihin. Esimerkiksi Palokan Ilonan kohteessa tulee olemaan senioriasuntoja kaikilla asumisen hallintamuodoilla eri toimijoiden rakennuttamana: omistus-, asumisoikeus- ja vuokra-asuntoja. Koko kokonaisuuteen tulee käyttöön Jasossa kehitelty toimintamalli, riippumatta asumishallintamuodosta tai rakennuttajasta.

Merkittävä toiminnanohjaajan yhteistyötaho on asukaskokouksessa valittu asukastoimikunta. Asukastoimikunnan vastuulla on enemmän talon käyttökustannuksiin liittyvät talous- ja tekniset asiat, kun taas asukastoiminnanohjauksen asiana on asukkaiden toiminta. Kummankin vastuulla ja yhteistyönä on kuitenkin talon henki ja ilmapiiri. Talon ilmapiiri ja henki voi kärsiä asukkaiden toiminnasta mutta myös esimerkiksi lämmitysjärjestelmän puutteista. Sekä talous että tekniset ratkaisut on oltava kunnossa, mutta myös asukkaiden toiminta ja yhteistyö.

5.5. Sama elämäntilanne, keskinäisen avun ilmapiiri ja naapuriapu

Jason senioritalojen asukkaiden ikäraajaksi määriteltiin ensin Jason säännöissä 60 vuotta. Heti ensimmäisen ensihakuajan jälkeen tuli hakijoiden taholta paljon toiveita ikärajan alentamiseksi 55 vuoteen. Koska myös rahoittajatahoilla senioritalojen ikärajana pidetään 55 vuotta, myös Jason alensi ikärajan 55 vuoteen yhdistyksen kokouksessa syksyllä 2014.

Jason senioritalojen asukkaiden ikäjakauma on tällä hetkellä 55–90 vuotta, keski-ikä ollessa ensimmäisen vaiheen talossa 75,1, toisen vaiheen talossa 71,5 (koko Huhtasuon Ilonan keski-ikä 73,5) ja kolmannessa kohteessa Kuokkalan Ilonassa 72,3. Tällainen jakauma on ehdottomasti senioritalojen suuri rikkaus ja vahvuus. Toisaalta ikä on vain numeroita ja toimintakyky kertoo enemmän. Mutta myös toimintakyvyn suhteen voidaan sanoa olevan asukkaiden kesken suurta hajontaa. Asukkaiden elämäntilanne erilaista ammattitaustoineen ja kokemuksineen, samoin harrastukset ovat mitä moninaisemmat. Kaikkien näiden asioiden voidaan sanoa olevan yhteisöllisessä senioritalossa merkittävä ja rikastuttava asia, koska naapuriavulla ja yhteisellä toiminnalla on toimintamallissa niin suuri merkitys. Kaikki asukkaat eivät todennäköisesti ole samaan aikaan avun tarpeessa. Löytyy avun tarvitsijoita, mutta myös antajia. Samoin löytyy innostusta ja osaamista monipuoliseen toimintaan. Asukkaat tulevat toki jossain vaiheessa tarvitsemaan myös julkisen järjestelmän kautta tukipalveluita ja esim. kotihoidon palveluita, mutta toimintamallin kautta voidaan varmasti monien palveluiden tarve siirtää. Muuttaessaan Huhtasuon Ilonaan muutama asukas sai jo kaupungin kotihoidon palveluita. Mutta esimerkiksi erään asukkaan kohdalla kotihoidon käyntejä pystyttiin jo

MITÄ APUA MINÄ VOISIN TARJOTA NAAPUREILLE – VASTAUSESIMERKKEJÄ ASUKASKYSELYSTÄ

- kissojen hoitoapua
- kukkien kastelua
- kävelyseuraa ulkoiluun / kauppareissuille
- napin ompelu
- villasukan parsiminen
- kaupassa käynti/muut juoksevat asiat
- ulkoiluapua
- auttaminen tv:n digiboxin ja tietokoneen peruskäytössä
- siivousapua
- kotiaskareita, kassinkantoa, vierellä kulkemista, jos liik-
kuminen on huonoa
- kuunteluapua, jos jollakin on huolia ja haluaa jakaa niitä
- sukki- ja lapasten kutomista
- kävely- keinuseuraa
- kynsienleikkuuta
- jalkojen rasvausta/hierontaa
- keskustelua ja rinnalla oloa
- voisin vaihtaa lamppuja, sulakkeita ym. pikkutöitä voi
pyytää

parin asumiskuukauden jälkeen vähentämään. Yhdessäolo toi hänelle turvaa, hän sai joihinkin asioihin naapuriapua ja toimintoihin osallistumisen kautta toimintakyky koheni. Asukas koki, ettei tarvitse käyntejä enää niin usein.

Yhden asian kuitenkin voidaan sanoa yhdistävän asukkaita. Sama elämäntilanne: asukkaat ovat eläkkeellä, juuri jäämässä tai suunnittelemassa eläkkeelle jääntä. On havahduttu tärkeään asiaan: haluun ja tarpeeseen turvata omaan ikääntymiseen liittyvä merkittävä asia: asuminen ja elinympäristö. Haetaan turvallisuutta, mahdollisuutta ikääntyä aktiivisesti, kokea osallisuutta ja aitoa mahdollisuutta vaikuttaa omiin asioihin, myös elämän viimeisinä vuosina ja vuosikymmeninä. Asukkaat ovat myös halukkaita ja valmiita hyödyntämään omaa vuosikymmenien aikana kertynyttä osaamista toisten hyväksi.

Tavoitteeksi hankkeelle asetettiin, että asukkaiden kesken syntyisi hyvät sosiaalisten suhteiden verkostot,

lämmin keskinäisen avun ilmapiiri, asukkaat toimisivat, harrastaisivat ja viettäisivät aikaa yhdessä saaden tukea toinen toisistaan. Naapuriavun ajateltiin luovan lisää turvallisuutta ja tuovan moneen pulmatilanteeseen ratkaisumahdollisuuden.

Ylläolevassa laatikossa on konkreettisia esimerkkejä, mitä asukkaat ennen taloon muuttoaan ajattelivat naapuriavun voivan olla.

Hankkeen tavoitteen naapuriavun suhteen voidaan sanoa toteutuneen hyvin. Tärkeimmiksi naapuriavun muodoiksi on parin ensimmäisen vuoden aikana muotoutunut mm. seuraavat avunmuodot: kyydin tarjoaminen, kauppa-apu, kukkien kastelu, avustaminen TV:n tai tietokoneen kanssa, ulkoiluapu, kävely- ja keskusteluseura.

YHTEISÖLLISYYDEN SYNNYTTÄMISEN ASKELEET:

PALVELEMINEN ENSITAPAAMISESTA → TAPAAMISET RAKENTAMISEN AIKANA

→ MUUTTOON PANOSTAMINEN → ASUMISEN AIKAINEN TOIMINTA

5.6. Yhteisöllisyyden synnyttämisen prosessi

5.6.1. Palveleminen aidosti ensitapaamisesta alkaen

Yhteisöllisyyden synnyttäminen toimintamallissa on lähtenyt asiakkaan ensitapaamisesta. On ollut tärkeää luoda luottamuksellinen asiakassuhde, joka perustuu aitoon ihmisen kohtaamiseen. On hyvin tärkeää, että asiakas tuntee tulevansa aidosti kuulluksi ja niin tärkeään asiaan, kun mahdollisen uuden kodin ostoon hän saa asiantuntevaa ja asiakkaan huomioon ottavaa palvelua. Tämä koetaan hyvin tärkeänä ja tähän on erityisesti haluttu panostaa. Suurin osa asiakkaista tekee päätöksen senioritaloon muuttamisesta ajatuksella, että tästä kodista en enää muuta mihinkään. On myös tärkeää, että asiakkaalle selvitetään alusta saakka millaisesta talosta on kysymys, mitä se käytännössä tarkoittaa. Asiat tulee selvittää ymmärrettävästi, selkeästi ja avoimesti.

Asukasvalinnassa noudatetaan asumisoikeuslakia. Asukkaan tulee olla iältään 55 vuotias ja hyväksyä yhteisöllinen toimintamalli talossa. Asukkaan tulee hakea Jyväskylän kaupungilta asumisoikeusnumero, joka määrittelee hakijoiden keskinäisen järjestyksen asuntoja tarjotessa. Hakuprosessissa käydään yhdessä neuvotteluja asukkaan asunnon tarpeesta ja siitä, millaisia asuntoja olisi tarjolla. Erityisesti, jos vuoronumero ei oikeuta ensisijaiseen asun-

totoiveeseen. Mikä ja millainen asunto vastaisi parhaiten kunkin asiakkaan tarpeita. Samoin monista muista asunnonvalintaan liittyvistä asioista käydään yhdessä pohdintaa: materiaaleista, apuvälinetarpeista, sisustusratkaisuista jne.

On huomioitavaa, että tässä sukupolvessa, joka tällä hetkellä hakeutuu senioritalojen asukkaiksi, ei vielä kaikki ole sähköisten palvelujen käyttäjiä. Siksi myös kirjeenvaihdolla, puhelimitse tai kasvotusten käytävillä keskusteluilla on erityisen merkittävä sijansa asiakaspalvelussa.

5.6.2. Yhteisten tilojen ja toiminnan suunnittelussa asukkaat keskiössä

Jason toimintamallissa talon asukkaat pääsevät vaikuttamaan yhteisten tilojen toimintojen suunnitteluun, sisustukseen ja toteutukseen. Miten tämä käytännössä on mahdollistunut? Kun Jason hallituksessa tehdään päätös senioritalon rakentamisesta, julistetaan ko. kohteen asumisoikeusasunnot haettavaksi. Ainakin ensimmäisten kohteiden osalta on käynyt niin, että valtaosa asunnoista varataan ja asumisoikeudet ostetaan heti tämän ns. ensiakuajan aikana tai heti pian sen jälkeen. Näin olleen tulevat asukkaat pääsevät vaikuttamaan joihinkin taloon tuleviin ratkaisuihin rakentamisen aikana. Tai ainakin tulevat niistä tietoisiksi. Kaikkia toiveita kun ei voida mitenkään toteuttaa. Kun rakentaminen käynnistyy, on aikaa reilun vuoden verran kokoontua yhteisiin tapaamisiin ja tapah-

Esimerkkejä asukastapahtumista ja toiminnoista

Ensimmäisen kokonaisen asumisenvuoden aikana, jolloin talon kokonaisuus eli 105 asukasta ovat asuneet talossa, järjestettyjä toimintoja on ollut keskimäärin 3 tapahtumaa / viikko. Osallistujamäärät ovat vaihdelleet toiminnasta riippuen 5-70 asukkaaseen.

Tässä esimerkkejä vuoden 2015 -2016 tapahtumakalenterin merkinnöistä, jotka ovat olleet esim. päivittäisten päiväkahvien, viikoittaisten yhteisten jumppahetkien, yhteislenkkien, äijäkerhon, bingon, tietovisojen, yhteislauluhetkien ja illalla olevien illanistujaisten lisäksi:

2015

SYYSKUU

16.9. Jäteinfo

17.9. Huhtasuo Tutuksi –kierros uusille asukkailla

23.9. Fysioterapia Oivan palveluiden esittäytyminen

25.9. Hyvinvointihetki

29.9. Shindo-rentoutus

30.9. Seniori Shop vaate-esittely

LOKAKUU

19.10. Kotidatan palveluiden esittäytyminen

21.10. Kenkäesittely

23.10. Tukea arkeen –ryhmän esittäytyminen

25.10. ja 29.10. Tabletin käyttö –kurssi

26.10 Hyvinvointiluento

27.10. Yammer-ohjelman info

28.10. Ilona-talon Tupaantuliaiset

MARRASKUU

4.II. Huhtasuon Eläkkeensaajien ja Ilonan asukkaiden yhteystapaaminen

8.II. Avon kosmetiikan esittely

12.II. Turvallisuuskävely ja talon turvallisuus-suunnitelmaan tutustuminen

13.II. Jalkahoitajan Virpi Myyryläisen tarjoamien palveluiden esittäytyminen

16.II. Magneettikoruesittely

17.II. Älypuhelinkurssi

24.II. Yammer-koulutus

25.II Liljankukka esittely

JOULUKUU

1.I2. Muisti-info, Keski-Suomen muistiyhdistys

4.I2. Kauneimmat joululaulut yhdessä Jyväskylän srk kanssa

8.I2. Retki Teeleidiin

10.I2. Kuntosaliohjaukset, JAO:n opiskelijat vetävät

11.I2. Joulupuurojuhla

14.I2. Tapsan joulukahvit

15.I2. Jouluaskartelua

16.I2 Rakkain joulumuistoni –muisteluhetki ja joululauluja

2016

TAMMI-HELMIKUU

27.I. Ilonan ensimmäinen Biljarditurnaus

3.2. Liikenneturvan Seniori liikenteessä - info

4.2. Matkapoikien matkainfo

9.2. Ilonan Laskiaistapahtuma

10.2. Toiminnanohjaajan Tuumaustuokio

17.2. Respectan apuväline-esittely

18.2. Toiminnanohjaajan Tuumaustuokio

23.2. Yhteislauluiltpäivä

25.2. Jyväskylän seurakunnan edustajan vierailu

MAALISKUU

1.3. Leffailtpäivä, elokuva Metsäntarina

4.3. Info tuetuista lomista

9.3. Seniorishop vaatemyynti

16.3. Askarteluiltpäivä

22.3. Jyväskylän kaupungin info palvelulii-
kenne VIP-linkistä

HUHTIKUU

5.4. Japan Jäteinfo

5.4. Retki Käsiyön museoon. Kulttuuriluotsit
johdattaa näyttelyyn.

12.4. Lumon sälekaihdin esittely

13.4. Tietokeen käyttöopastusta.

14.4. Senioritanssikerta

20.4. Retki Vuorilammen laavulle.

22.4. Jalkojenhoitopäivä. JAO:N jalkojenhoi-

tajaopiskelijat opastavat.

26.4. Pelkkää paperia -salkkunäyttely

29.4. Vappukonsertti, Jokikievarin Laulajat
laulaa ja laulattaa

30.4. Ilonan Vappujuhlat

TOUKOKUU

11.5. Jyväskylän kaupungin Kulttuuriluotsien
kirjahyllypöytä pysähtyy Ilonassa. Kirjojen
vaihtotori.

17.5. Yhteislauluiltpäivä

18.5. Tuumaustuokio

26.5. Tukea arkeen –hyvinvointikartoituksia.

KESÄ-HEINÄKUU

5.6. Retki Rantasten kotikonserttiin

6.6. Ilonan Olympialaiset

15.6. Retki Heinäveden luostareihin

6.7. Yhteislauluiltpäivä

11.7. Pihapelit

12.7. Levyraati

13.7. Yhteislauluiltpäivä

18.7. Toivelaulukonsertti

19.7. Pihapelit

25.7. Pihapelit

Keski-Suomen Muistiyhdistyksen Muistitreeniryhmä on kokoontunut Ilonassa koko kevään kerran viikossa.

Syksyllä 2016 uutuutena on alkamassa näytelmäpiiri ja kuoro toiminta. Molemmat ideat nousivat asukkaiden tuumaustuokiossa ja toteutuvat talon asukkaiden itsensä vetäminä.

tumiin. Tällainen toimintatapa on osoittautunut hyvin tärkeäksi pohjaksi yhteisöllisyyden syntyyn. Yhteisten tapaamisten aikana tutustutaan tuleviin naapureihin ja yhdessä ideoiden ja suunnitellen sitoutuminen talon toimintamalliin on vahvempi.

Ensimmäisissä yhteisissä tapaamisissa aiheena ovat olleet materiaalit, pohjaratkaisut, tilojen käyttö jne. Tällaisten yleisten, konkreettisten ja ehkä helpohkojenkin aiheiden kautta on turvallista syventää vähitellen yhteistä keskustelua koskemaan yhteisöllisyyttä syvällisemmin.

Yhteisten juhlien (harjannostajaiset, puurojuhla yms.) avulla puolestaan tutustuminen toisiin on luontevaa. Kun uudet kodit ovat sitten muuttovalmiita, tuntuu muuttaminen huomattavasti turvallisemmalta ja helpommalta, kun ympärillä huomaa olevan tuttuja kasvoja.

5.6.3. Muuttotilanteeseen panostaminen

Kun ikäihminen luopuu kodistaan, jossa hän on asunut jopa vuosikymmeniä tai mahdollisesti itse sen omin käsin rakentanut, ei ole epäselvää siitä, että muutto uuteen on raskas prosessi paitsi fyysisesti erityisesti henkisesti. Tämä pyrittiin huomioimaan mahdollisimman hyvin, kun Jason asukkaat muuttivat Huhtasuon Ilonaan. Muuttotilanteeseen haluttiin järjestää palveluita, joiden avulla edes jonkin verran pystyttiin tukemaan muuttajien jaksamista.

Talon yhteiset tilat kalustettiin etukäteen, jotta muuttotilanteessa talosta löytyi tilaa, jossa levähtää ja tavata muita muuttajia. Muuttopäiviin oli järjestetty kantoapua, kiinnitysapua sekä keittolounas, josta pääsi nauttimaan paitsi talon tulevat asukkaat, myös muutossa avustaneet. Palveluja tarjottiin ns. omakustannushintaan, eli palvelujen käyttäjät maksoivat niistä korvauksen. Kiitollisuus näistä palveluista oli suuri. Omat kattilat ja astiat kun olivat muuttolaatikoissa ja jääkaappi tyhjänä, tuntui mahdollisuus lounaaseen muuttoa helpottavalta palvelulta.

Jokaista muuttajaa odotti myös pieni lahja sekä tervehdus uuden kodin keittiössä. Pieniä asioita, joilla on iso merkitys. Niiden kautta voi kokea itsensä tervehdyttyksi yhteisöön ja kotiutumisen on helpompaa ja olo turvallisempi.

5.6.4. Asumisen aikainen toiminta

Osallisuus ja vaikuttaminen

Toimintamallin kehittämistyössä on alusta saakka pyritty kaikin tavoin aidosti osallistamaan asukkaita. Yhteisissä tapaamisissa on keskusteltu paljon siitä, kuinka tärkeää on itse päästä vaikuttamaan omaan ikääntymiseensä, arjen elämään ja sen sujuvuuteen. Harrastaa juuri sellaisia asioita, minkä kokee omakseen, mikä kiinnostaa ja innostaa. Tekemisen tulee tapahtua silloin, kun se itselle parhaiten sopii ja tuntuu mielekkäältä ja sen tulee tukea luonnollisella tavalla arjen elämän sujumista.

Yhteisöasumisen tavoista poiketen Jason toimintamallissa ei kenelläkään ole osallistumisvelvollisuutta. Kenenkään ei tarvitse osallistua toimintoihin, ellei itse halua. Joku asukkaista kokeekin, että yhteisöllisyyden tärkein asia on hänelle sen tuoma turvallisuuden tuntu. Meidän tulee kunnioittaa myös sellaisia valintoja, ettei asukas juurikaan halua osallistua yhteisiin toimintoihin. Tämä on asia, mistä asukkaat ovat antaneet paljon positiivista palautetta. Osallistuminen on mahdollisuus, ei velvollisuus.

Kuitenkin on osoittautunut, että valtaosa asukkaista mielellään osallistuu toimintojen suunnitteluun, ideointiin ja toteutukseen. Vuosikymmenten aikana joko työkokemuksen tai harrastusten kautta kertynyttä osaamista ollaan halukkaita hyödyntämään myös eläkkeellä ollessa. Paitsi omasta fyysisestä kunnosta ja henkisestä vireydestä välittäminen, on tärkeää myös huolehtiminen kanssaihmisistä. Monenmoista naapuriapua ja huolenpitoa on syntynyt Huhtasuon Ilonaan.

Tärkeimpiä Huhtasuon Ilonan yhteisiä toimintoja:

- Yhteiset päiväkahvit
- Yhteislenkit, saunahetket
- Retket, juhlat, tapahtumat
- Illanistujaiset
- Lounastilaukset
- Ruuanlaitto
- Kisakatsomo, TV-illat
- Bingo, biljardi, lautapelit, korttipelit yms.
- Kirjallisuuspiiri, raamattupiiri
- Äijäkerho
- Hyvinvointipalvelut
- Tietoiskut ja luennot eri teemoista
- Karaoke-illat
- Lehtien vaihto, kirjasto
- Naapuriapu

Tuumaustuokiot

Kuinka asumisenaikainen toiminta suunnitellaan ja toteutetaan, miten asukkaiden osallisuus toteutuu? Yksi toimintamallin keskeisistä asioista on se ajatus, että kukaan muu ei voi paremmin tietää tai arvata, mitä kunkin talon asukkaat haluavat tehdä ja mitä he toiminoiltaan odottavat, kuin asukkaat itse. Tähän kysymykseen mallissa kehitettiin ”tuumaustuokiot”. Vähintään 2-4 kertaa vuodessa kokoonnutaan toiminnanohjaajan johdolla tuumaustuokioihin, joissa suunnitellaan toiminta ja kehitetään sitä koko ajan eteenpäin. Tuumaustuokio aloitetaan edellisen kerran muistiosta ja sovituista asioista ja katsotaan, miten asiat ovat edenneet.

Pienryhmissä ideoidaan uutta tai todetaan vanha hyväksi, jota kannattaa jatkaa. Tuumaustuokioihin tuodaan

myös ilmapiiriin ja konflikteihin liittyviä asioita keskusteltaviksi ja ratkottavaksi.

Kun talossa asuu 105 ihmistä, on selvää, että aina ei kaikki mene jokaisen mielen mukaan. Syntyy väistämättä myös konflikteja. Asioita nähdään eri tavalla ja joku pahoittaa mielensä. Aukkaiden kanssa on usein keskusteltu siitä, kuinka myös tällaiset tilanteet kuuluvat elämään ja arkeen. Tärkeintä on se, että tällaiset tilanteet havainnoidaan ja niihin osataan etsiä ratkaisuja. Sekin tehdään asukkaiden kanssa yhdessä, toiminnanohjaajan tuella. Osallistuminen tuumaustuokioihin on ollut aktiivista. Luonnollisesti on myös niitä asukkaita, jotka eivät tällaisia koe tarpeelliseksi. Ehkä palaute, etten pysty vaikuttamaan asioihin, tulee juuri näiltä asukkailta.

Tiedonkulku

Ikuinen haaste eli tiedonkulku on Ilona-taloissa ratkaistu erilaisia tiedonvälityskanavia käyttäen. Käytössä on yhteisissä tiloissa ensinnäkin vanha perinteinen ilmoitustaulu, jossa ilmoitukset erotellaan oman talon tapahtumiin ja ympäristössä toteutuviin tapahtumiin. Toiminnanohjaaja huolehtii taulun ajantasaisuudesta. Asukkaista moni on kertonut, että päivittäin pitää ainakin sen verran käydä alhaalla yhteisissä tiloissa, että lukee ilmoitustaulun. Ilmoitustaulu kun elää lähes päivittäin.

Lisäksi taloihin on toteutettu ns. info-kanava. Hotellien tyyliin, kukin voi lukea tärkeimmät talon tapahtumat omassa olohuoneessaan omasta televisiostaan. Sinne on viritetty tietty kanava, joka on ns. talokanava ja kertoo talon tapahtumista. Myös alakerran yhteisestä televisiosta näkee tämän talokanavan.

Jasossa on otettu käyttöön myös Yammer, sosiaalisen intranetin ratkaisu, joka tarjoaa mahdollisuuden kommunikointiin ajasta ja paikasta riippumatta. Tästä on tullut Ilonassa asukkaiden oma sosiaalisen median kanava. Yammerista löytyy omat ryhmät eri kaupunginosien

Ilona-taloille tai esimerkiksi talossa toimivalle huvitoimikunnalle tmv. ryhmälle. Lisäksi on luonnollisesti yhdistyksen asioita koskeva ryhmä. Tällä kanavalla asukkaat voivat käydä keskustelua, vaihtaa mielipiteitä ja ideoida asioita, julkaista valokuvia jne. Kanava osoittautui Kuokalan Ilonan rakentamisen aikana myös loistavaksi paikaksi aloittaa tutustuminen tuleviin naapureihin. Koska asukkaita tulee eri puolelta Suomea voi netin välityksellä jo käydä keskustelua ryhmässä olevien kanssa ennen muuttoa.

Asumisen aikana pystyy Yammerin keskusteluja hyödyntämään myös ne, kenellä itsellään ei ole netti käytössä tai ei ole halukkuutta tämän tyyppisen kanavan käyttöön. Taloissa on Yammer-tukihenkilöt, jotka yhteisissä tiloissa voivat halukkaille näyttää säännöllisesti kanavalle tulleita asioita ja niistä voidaan käydä keskustelua. Samalla rohkaistaan tietokoneen käyttöön niitä, kenelle asia on vielä vieras.

Tuki- ja neuvonta henkilökohtaisissa avuntarpeissa

Asumisen turvallisuutta ja helpoutta on toimintamallissa haluttu helpottaa toiminnanohjaajan tarjoamalla tuki- ja neuvontapalvelulla. Jos jollakin on tarvetta saada henkilökohtaista apua vaikkapa Kelan asumis- tai hoitotuen hakemuksen täyttöön, lääkäriajan tilaamiseen, palvelujen hankkimiseen tai mihin tahansa kysymykseen, hän voi kääntyä toiminnanohjaajan puoleen. Voidaan sopia yhteinen aika ja keskustelut voidaan käydä joko toiminnanohjaajan toimistossa talon alakerrassa tai asukkaan omassa kodissa.

Tokikaan toiminnanohjaaja ei voi kaikkia asioita suoraan ratkaista, mutta hän voi selvittää, mistä asiaan löydetään ratkaisu tai mistä apu voidaan saada. Tällaisen palvelun voidaan myös katsoa vähentävän julkisen palvelusektorin kuormittamista. Uskomme, että talon asukkaiden osalta

moneen asiaan saadaan vastaus oman talon sisältä. Jotta tämä toiminta on tehokasta ja laadukasta, se vaatii hyvää yhteistyötä julkisen ja yksityisten palvelutuottajien kanssa ja tähän tulee erityisesti panostaa.

5.7. Muuta keskeistä toimintamallissa

5.7.1. Oikea-aikaisuus

Hankkeen yhdeksi tärkeäksi tehtäväksi muodostui myös tiedon välittäminen. Selvästi on voinut huomata, että yhä suurempi joukko ikääntyneistä on kiinnostunut pohtimaan kysymystä: ”kun ikäänny, onko minun nykyinen kotini sellainen, mihin palveluja voidaan tuoda ja missä voin turvallisesti ja haluamallani tavalla viettää elämäni viimeisiä vuosia ja vuosikymmeniä, tuntematta oloani yksinäiseksi”. Hankkeen kuluessa projektipäällikkö on käynyt noin 50 eläkeläisille suunnatussa tilaisuudessa kertomassa ja keskustelemassa asumiseen ja arjen elämiseen liittyvistä asioista, kertoen samalla Jason tarjoamasta vaihtoehdosta eli yhteisöllisestä senioriasumisen mallista. Osallistujamäärät ovat vaihdelleet 10-130 välillä. On ollut suorastaan ilahduttavaa huomata, kuinka koko ajan kiinnostus oman ikääntymisen mukanaan tuomiin kysymyksiin herää yhä aikaisemmassa vaiheessa. Ihmiset ovat valmiita itse tekemään yhä suuremman panoksen ja käyttämään omaa varallisuuttaan, saadakseen elää mahdollisimman pitkään aktiivista ja laadukasta elämää. Keskustelu asian oikea-aikaisuudesta on ollut tuottoisaa ja tärkeää. Huomattavaa on myös Jason taloissa asuvien asukkaiden tekemä tiedon levittämistyö. Asukkaat kutsuvat vieraitaan luokseen ja esittelevät innoissaan ja ylpeänä omaa uutta kotiaan yhteisine tiloineen. Tämän toiminnan kautta on tullut monet uudet asiakkaat ja yhteydenotot. Tietylnainen ennakko-

luulo katoaa ja ymmärrys lisääntyy siitä, kuinka tärkeää on varaantua omaan ikääntymiseensä ja tiedostaa erilaisten vaihtoehtojen olemassa olo.

5.7.2. Asumisen hallintamuotona asumisoikeus

Yhteisöllisen senioriasumisen toimintamalliin asumisen hallintamuodoksi on valittu asumisoikeus muoto, yhdistyspohjaisena. Tämä on osoittautunut erittäin hyväksi valinnaksi. Voidaan sanoa, että sillä on oma tärkeä vaikutuksensa asuntojen suureen kysyntään. Seniori-ikäisten kohdalla aso-kohteiden asukasvaihtuvuus ei kuitenkaan ole todellakaan niin suurta, kuin se on muissa aso-kohteissa. Senioriasuntoihin tullaan lähes poikkeuksetta ajatuksella, ”täältä en halua enää muuttaa”. Huhtasuon Ilonassa on tapahtunut yksi asukasmuutos keväällä 2016 ja toinen on tulossa syksyllä 2016.

Asumisoikeusmaksu on 15% asunnon hinnasta. Tämän jälkeen monelle jää edellisen asunnon myynnistä saatua tuloa käytettäväksi vähitellen omaan hyvinvointiin ja lisääntyvään palvelutarpeeseen. Asukkaat saavat itselleen laadukasta elämää ja tarvitsemiaan hyvinvointipalveluja. Tälläkin hillitään paineita julkisten palvelujen käyttöön.

Toisaalta asumisoikeusmalli myös mahdollistaa vähävaraisemman väestön asumisen omistusasunnoissa. Toiminnanohjauksen kautta voidaan myös ohjata ja opastaa julkisen palvelujärjestelmän palveluiden piiriin sitä tarvitseville ja niihin oikeutetuille (esimerkiksi Kelan asumistuki).

Yhdistyspohjainen asumisoikeusmuoto on saanut asukkailta kiitosta. Asumisoikeussopimuksen tehtyään heistä tulee yhdistyksen jäseniä. Asukkailla itsellään on mahdollisuus aidosti vaikuttaa asumisen asioihinsa.

ASUKASKYSELY / HUHTASUON ILONA		
Mielestäni Jason asuminen mahdollistaa	KA 2014	KA 2016
kotona asumista pidempään	8,7	8,6
riittävän sosiaalisen tuen	8,2	8
toimintakyvyn säilyttämisen	8,4	7,9
turvallisen asumisen	9,3	9,1
yksinäisyyden välttämisen	8,6	8,7
Mielestäni	KA 2014	KA 2016
toiminta on vastannut odotuksiani	9,3	8,8
asukkaiden mielipiteet huomioitiin toimintamallin suunnittelussa	9,3	8,4
Arvosanat		
Arvosanani yhteisöllisen toiminnan käynnistymisestä	9,2	8,4
Arvosanani saamastani toiminnanohjauksesta	9,1	8,5

Taulukossa toimintamallin kannalta keskeisten asioiden saamat keskiarvot vuodelta 2014 ja 2016. Arvosteluasteikko kouluarvosanat 4-10.

6 TULOKSET JA VAIKUTUKSET

Hankkeen arviointia on toteutettu Jason omasta toimesta asukaskyselyjen muodossa ja lisäksi yhteistyössä Jyväskylän yliopiston ja GeroCenterin kanssa.

Jason asukaskysely toteutettiin ensimmäisen kerran loppuvuodesta 2014 ja uudelleen elo-syyskuussa 2016. Kyselyn ensimmäinen vaihe toteutettiin, kun ykkösvaiheen asukkaat olivat asuneet talossa vasta 3 kk. Toisen kyselyn toteutuessa ykkösvaiheen asukkaat ovat asuneet talossa lähes 2 vuotta ja toisen vaiheen asukkaat vuoden. Vastaajien kokonaismäärä toisessa kyselyssä on huomattavasti suurempi. Ensimmäisen kyselyn vastausprosentti oli 67% (54 asukkaasta kyselyyn vastasi 36 asukasta) ja toisen 58% (104 asukkaasta kyselyyn vastasi 60).

Merkittävimmäksi asiaksi asukkaiden kommentaateista nousee asumisenmallissa turvallisuuden tunne, joka muodostuu esimerkiksi tutuksi tulevien ja apua tarjoavien naapureiden ja tukea ja neuvoja tarjoavan toiminnanohjaajan kautta. Toinen tärkeä asia on, ettei tarvitse olla yksin ellei itse halua. Yhteiset tilat nähdään tärkeinä ja niissä viihdytään hyvin. Tekeminen koetaan mielekkäänä ja toimintakykyä ja hyvinvointia ylläpitävänä. Kiitosta saa paljon se, että yhteinen tekeminen on mahdollisuus eikä velvollisuus. Oma rauha pidetään tärkeänä. Palvelujen saatavuus koetaan helpoksi Huhtasuon Ilonassa ja se lisää asumismukavuutta.

2014 toteutetun ensimmäisen kyselyn vastauksissa ja annetuissa arvosanoissa voi havaita hiukan ”ensi huumaa”

ja ”uutuuden viehätystä”. Vuoden 2016 kyselyn aikaan on arkea eletty jo 1-2 vuotta ja siellä arvosana jakauma on selvästi suurempi. Joukosta löytyy myös jokunen vastaus, missä ilmenee, ettei asumisenmalliin olla niin tyytyväisiä. Koetaan, ettei vaikuttamisen mahdollisuutta ole ja ilma-
piiri nähdään huonona. Kaikki eivät ole löytäneet sopivaa kanavaa vaikuttamiseen tai osallistumiseen. Myös asuntojen fyysisissä tiloissa olleet haasteet esimerkiksi lämmön säätöjen kanssa tuntuvat peittävän alleen kaiken toimintaan liittyvän hyvän.

Kuitenkin kokonaisuutena ottaen voidaan olla erittäin tyytyväisiä annettuihin palautteisiin ja arvosanoihin. Kehitety toimintamalli on saavuttanut tähän mennessä asetettuja tavoitteita ja monilta osin jopa ylittänyt odotukset. Tätä kuvaa hyvin myös asukkaiden antama arvosana väitännälle ”Toiminta on vastannut odotuksiani”, vastaajien keskiarvo oli 2016 kyselyssä 8.8.

Asukaskyselyä toteutetaan jatkossakin ja käytetään sitä yhtenä kehittämisvälineenä.

Jyväskylän yliopiston ja GeroCenterin tekemästä tutkimuksesta ”Yhteisölliseen asumisoikeusasuntoon muuttaminen – muuttosyyt ja odotukset” nousee aivan samansuuntaisia palautteita ja kokemuksia. Ensimmäiset henkilöhaastattelut tehtiin syksyllä 2014 ennen muuttoa, seuranta haastattelut elokuussa 2015. Kolmatta haastattelua toteutetaan parhaillaan syksyn 2016 aikana.

Info-tilaisuus uudesta syksyllä 2016 alkavasta kohteesta. Kuulijoita tupa täynnä.

”Miksi muutetaan yhteisölliseen senioritaloon” - vastauksista nousee toimintamallin keskeiset elementit selvästi esiin: turvallisuuden tunteen tarve, keskinäisen avun toive, palveluiden saamisen helpottuminen, sosiaaliset kontaktit, harrastusmahdollisuudet ja yhteistoiminta turvallisessa ja esteettömässä ympäristössä.

Tutkimuksen haastatteluiden tuloksia on tarkemmin tämän raportin erillisessä liitteessä ja ensimmäisen haastattelukierroksen osalta Jason ensimmäisessä julkaisussa ”Jason tarina”.

7 JASON TOIMINTAMALLIN SOVELTAMINEN JA KEHITTÄMINEN

7.1. Jatkuvan kehittämisen tarve

Yhteisöllisyyden luominen ei ole kertaprojekti vaan sitä on pidettävä yllä ja kehitettävä kaiken aikaan. Kuinka onnistutaan ratkaisemaan matkan varrella esiin nousevat konfliktit ja saadaan säilytettyä hyvä ilmapiiri talossa, joka tukee arjen asumista kaikin puolin. Toiminnan mielekkyys ja aktiivisuus pohjautuu myös hyvään ilmapiiriin.

Kuinka yhteisöllisyyteen perehdytetään ne asukkaat, jotka tulevat yhteisöön myöhemmin (vapautuvat asunnot), tulee varmasti olemaan myös oma haasteensa. Näihin molempiin asioihin on jo nyt lähdetty pohtimaan ja etsimään ratkaisun avaimia.

7.2. Toimintamallin levittäminen

Hankkeessa asetettiin tavoitteeksi sellaisen yhteisöllisen asumismallin luominen, jota voidaan soveltaa yleensä senioritaloissa. Jason toiminta onkin lähtenyt hyvin käyntiin Jyväskylässä. Huhtasuon Ilonan valmistumisen (2014-2015) jälkeen Kuokkalan kaupunginosaan on valmistunut kesällä 2106 kaksi Jaso -taloa (Kuokkalan Ilona). Palokassa käynnistyy syksyllä 2016 rakentaminen ja uuden talon suunnittelu on aloitettu Vaajakoskelle.

Jaso on levittänyt mallia myös kertomalla aktiivisesti toiminnastaan niillä paikkakunnilla, joissa on esiintynyt kiinnostusta uudensuomalaisiin vanhusten asumismuotoihin. Monin paikoin on esiintynyt halukkuutta Jaso-tyyppisten talojen rakentamiseen, mutta käytännön kysymykset ovat tulleet usein esteiksi. Näin kävi myös Äänekoskella, jossa kaupunki osoitti tarkoitusta varten tontin. Paikalliset eläkeläiset muodostivat tarkoitusta varten erityisen toimikunnan ja Jason toimesta laadittiin alustavat suunnitelmat

yhteisöllisen senioritalon toteuttamiseksi kaupungin osoittamalle tontille. Tontti vaati vielä asemakaavamuutoksen, josta kuitenkin valitettiin ja valitusprosessin aikana kuntalaki muuttui siten, että kaupungin takaus Jason lainalle ei enää tullut kysymykseen. Asukastoimikunta keräsi kuitenkin sitoumuksia mahdollisen senioritalon toteuttamisen varalta ja yli 50 sitoumusta annettiin. Tämän jälkeen kaupunki valmisteli kyseisen talon toteuttamista omistamansa vuokratalon kautta, jolle se olisi antanut omavelkaisen takauksen. Myöskään tätä vaihtoehtoa ei nähty toteuttamiskelpoisena. Äänekosken tilanne on edelleen auki.

Myös Jämsässä kyseistä projektia ja asumismallia selostettiin useissa sekä kaupungin että eri eläkeläisjärjestöjen järjestämissä tilaisuuksissa. Kuntalain muutos on kuitenkin pysäyttänyt hankkeen valmistelun myös siellä.

Jyväskylän laaja-alaisen kaupungin laidalla, entisen Korpilahden kunnan alueella oleva Tikkanen kyläyhteisö on ollut asiassa myös erittäin aktiivinen. Siellä asuu ainakin parikymmentä ikääntyvää henkilöä kaukana kaikista palveluista. Kyläyhteisö toivoisi Jason mallin mukaista noin 15 huoneiston rivitaloratkaisua, jolle tonttimahdollisuuskin on löydetty. Kaupunki tutkii parhaillaan kaavallisia asioita, mutta rahoitusmahdollisuudet pikkukylässä ovat melko olemattomat.

Valitettavana voi pitää sitä, että ARA:n rahoitus asumisoikeustaloihin on mahdollista vain aivan suurimmilla kaupunkiseuduilla. Lisäksi investointiavustukset suuntautuvat pitkälti vain hoivakoteihin, joka kannustaa ehkä liikaakin toteuttamaan raskaan palvelun hoivakohteita ja ”perusasumisen” (omakotitalo, kerrostaloasunto) ja hoiva-

kodin väli on kovin pitkä ja siitä puuttuu asumismalleja, jotka väestön omatoimisuuden ja itsenäisen toimintakyvyn kannalta voisivat olla sekä väestön että yhteiskunnallisten kustannusten kannalta tarpeen.

7.3. Pitkän aikavälin suunnittelun tarve

Ikääntyvän väestön asumisen ja palveluiden strategisessa suunnittelussa on myös omat haasteensa. Tässä projektissa kokemukset olivat ne, että kaupungin kanssa erillistä suunnittelu- ja kaavoitusprosessia ei saatu riittävän aikaisin hyvän lopputuloksen varmistamiseksi, vaan kussakin tapauksessa on jouduttu etsimään tonttimahdollisuus, joka on valmiiksi kaavoitettu tai johon tehdään tarvittava asemakaavan muutos. Oikein olisi arvioida senioritalojen tarve kaupungissa kokonaisuutena ja eri kaupunginosissa. Suunnittelun tulisi tapahtua yhteistyössä siten, että siihen osallistuisivat viranomaiset sekä kaupunkirakennepalveluista ja sosiaalipuolelta tai vanhuspalveluista ja myös tulevien asukkaiden edustajina yhteisöllisen senioriasumisen tuntijoita ja toteuttajia ja tulevien asukkaiden edustajia.

7.4. Asukasvalinnan kehittämisen tarve

Asumisoikeuskohteissa asukasvalinta tapahtuu asumisoikeuslain mukaisesti. Tarveharkintaan ei ole mahdollisuutta, eikä myöskään soveltuvuutta yhteisöön ole mitenkään mahdollista arvioida. Tällä hetkellä ei myöskään ole mahdollista, että talossa vapautuviin asuntoihin olisi yhteisössä jo asuvilla asukkailla ensisijainen vaihtomahdollisuus. Vapautuvaa asuntoa tulee tarjota pienimmän vuoronumeron omaavalle jonossa olijalle. Vaihtomahdollisuutta tarvittaisiin esimerkiksi tapauksissa, jos pariskunnasta toinen kuolee ja toinen haluaisi vaihtaa pienempään asuntoon. Varttuneiden asumisoikeustaloja rakentavalle yhteisölle tulisi antaa enemmän päätösvaltaa asukasvalinnassa. Kuitenkin siitä periaatteesta on syytä pitää kiinni, että samaan taloon tulee asukkaita monenlaisista lähtökohdista. Talojen pitää myös toteuttaa sosiaalisen asuntopolitiikan periaatteita.

8 MITEN TULOKSET JUURRUTETAAN JA HYÖDYNNETÄÄN

Ray-hankkeen tuella kehitelty toimintamalli on toiminnassa syksyllä 2016 kahdessa Jason kohteessa. 2014 - 2015 valmistuneessa Huhtasuon Ilonassa, jossa asuntoja on 80 ja asukkaita tällä hetkellä 105. Kesällä 2016 valmistui toinen kohde Kuokkalaan. Kuokkalan Ilonassa asuntoja on 54 ja asukkaita 65. Syksyllä 2016 käynnistyy Palokan Ilonan rakentaminen. Palokan seniorikortteli kokonaisuuteen tulee asumisen kaikkia hallintamuotoja, omistus-, vuokra- ja asumisoikeusasuntoja, yhteensä 160 kpl. Lisäksi kokonaisuuteen tulee 29 hoiva-asuntoa. Toimintamallina koko

korttelissa käytetään Jasossa kehiteltyä toimintamallia. Jason omat asumisoikeusasunnot Palokan kohteessa (52 kpl) varattiin kaikki keväällä 2016 olleen ensihakuajan kuluessa. Jonoon jäi kymmeniä hakijoita. Syksyllä 2016 käynnistetään Vaajakosken Ilonan suunnittelu ja tavoitteena on päästä aloittamaan sitä keväällä 2017. Ennakkokyselyjä kohteeseen on tullut kymmeniä.

Näiden edellä esitettyjen tietojen ja lukujen valossa voitaneen todeta toimintamallin suosion olevan suuri. Ikäihmisistä yhä useampi miettii ikääntymistään, kotiaan

ja elinympäristöään yhä varhaisemmassa vaiheessa. Omaan hyvinvointiin ja arjen asioihin ollaan valmiita panostamaan itse, myös taloudellisesti. Ajatus jättää omalla työllä ansaittua varallisuutta jälkipolville perintönä ei ole enää niin voimakas. Perilliset itse myös kannustavat vanhempiaan nauttimaan elämästä loppuun saakka täysillä ja hankkimaan itselleen palveluita helpottamaan arjesta selviytymistä. Näistä näkökulmista johtuen on toivottavaa, että tällaisten ikääntyville suunnattujen asuntojen rakentamiseen ei rahoittajien taholta, esim. Aran korkotuki, asetettaisi liian tiukkoja varallisuusrajoja.

Eläköityessään yhä useampi on toimintakyvyltään varsin aktiivinen ja omia voimavaroja ja osaamista ollaan valmiita hyödyntämään myös työelämän jälkeen, esimerkiksi asuin yhteisöissä.

Näiden asioiden valossa voitaneen sanoa, että Jason kaltaiselle toimintamallille on todella tilausta. Toimintamallin avulla voidaan palvelutarpeen syntyä siirtää tai jopa kokonaan poistaa. Tehostetun palveluasumisen yksiköitä tullaan aina tarvitsemaan, mutta tällaisen toimintamallin kautta yhä harvempi sitä tarvitsee ja yhä vähemmän aikaa elämänsä loppuvaiheesta. Tällä asialla on huomattava yhteiskunnallinen vaikutus. Ja mikä merkitys sillä onkaan ikäihmisen elämänlaatuun.

Jason toimintamallia on käynyt katsomassa jo kymmeniä ryhmiä ympäri Suomen ja aina Taiwania myöten, josta yliopiston vieraana ollut sosiaali- ja terveydenhuollon johtajien delegaatio kävi tutustumassa Huhtasuon Ilonaan. Ihastus taloa ja sen toimintoja kohtaan oli vilpittömän suuri. Vierailijaryhmät yleisestikin ottaen ovat olleet aidosti innostuneita toimintamallia ja taloa kohtaan.

Vierailijaryhmät ovat olleet eläkeläisiä, virkamiehiä, asiantuntijoita, opiskelijoita, opettajia ja päättäjiä. Arviona on, että taloon on paikan päällä tutustunut satoja ihmisiä. Lisäksi hankkeen projektipäällikkö on käynyt kertomassa toimintamallista kymmenissä tilaisuuksissa tavaten jo

pari tuhatta ihmistä, pääasiassa eläkeläisiä ja opiskelijoita. Tietoisuutta toimintamallista on ollut helppoa ja innostavaa levittää. Jason toimintamallista on tehty myös lukuisia lehtiartikkeleita, joiden kautta tieto leviää laajalle lukijaryhmälle.

Jason toimintamalli on yksi asumisen vaihtoehto seniori-ikäisille ja toteutuu Jyväskylässä. Entä jos toimintamallin levittäminen voisi toteutua muuallekin? Tämä edellyttäisi toimivan ja kestävä rahoitusmallin kehittämistä, aktiivisia toimijoita ja laaja-alaista yhteistyötä eri toimijoiden kesken, joilla on selkeä yhteinen tavoite ja tahtotila parantaa ikäihmisten asumista ja elämänlaatua.

9 JÄIKÖ JOTAIN KESKEN?

Hanke kesti kolme vuotta ja kaikki nämä vuodet Jasossa on ollut suuri tekemisen meininki ja valtava innostus asiaan. Hankkeessa on ollut yksi työntekijä. Hankkeella on ollut eri yhteistyökumppaneista koottu ohjausryhmä, joka on kokoontunut 2 kertaa vuodessa. Korvaamaton apu on tullut myös yhdistyksen hallituksen puheenjohtajalta, joka on itseään säästämättä antanut osaamistaan ja työpanostaan Jason ja projektin hyväksi. Yhdistyksen hallituksen työskentely on ollut myös aktiivista ja jokainen hallituksen jäsen on antanut osaamistaan toiminnan hyväksi.

Vaikka kolmessa vuodessa on saatu paljon aikaiseksi, voidaan sanoa, että valmista ei vielä ole. Seuraavia tavoitteita on asetettu mm. siihen, kuinka toimintamallia ja Ilona-taloja voitaisiin ”avata” lähiympäristöön. Voiko se olla mahdollista ja millä tavoin? Myös aiemmassa luvussa esitettyjen haasteiden osalta mm. rahoitusmallin suhteen ja kokonaisvaltaisten strategioiden aikaansaamiseksi halutaan jatkaa määrätietoista kehittämistyötä.

Ei sovi myöskään unohtaa, että yhteisöllisyyden ylläpitämiseksi ja syventämiseksi joudutaan tekemään työtä koko ajan.

IO LOPUKSI

Jollekin lukijoista saattaa vielä nousta mieleen kysymys, eikö tällaista ole tehty ennenkin, miten tämä kehitelty toimintamalli poikkeaa muista?

Siksi loppuun on syytä koota Jason toimintamallin menestyksen palaset / avaimet:

Yhteiset tilat: viihtyisät, kauniisti sisustetut ja toimivat
Asukastoiminnan ohjaus
Naapuriapu
Yhteisöllisyys → mahdollisuus, ei velvollisuus
Yhdistyksen perustajat ja hallituksen jäsenet ovat itse eläkeläisiä → kokemusasiantuntijuus
Yhdistyspohjainen, asukkaat jäseniä → aito ja oikea vaikutusmahdollisuus yhdistyksen toimintaan ja päätöksentekoon
Asumisen hallintamuoto asumisoikeus → mahdollisuus hyödyntää varallisuuttaan omaan hyvinvointiin, mahdollistaa kuitenkin myös vähävaraisten asumisen
Asukkaat ostavat Jason senioritaloihin asumisoikeuden, mutta on huomattavaa, että asukkaat ovat omistajan asemassa yhdistyksen jäseninä, erillistä omistajatahoa ei ole.
Asukkaiden oman osaamisen hyödyntäminen
Asukkaiden aito osallistaminen ja aktivoiminen

Jaso-talojen rakentaminen ja taloihin luotu yhteisöllinen toimintamalli on osoittanut, että asumisoikeusmalli on yksi hyvä tapa koko yhteiskuntaa hyödyttävällä tavalla tyydyttää ikääntyvien ihmisten asumistarpeita. Malli toteuttaa toimintakykyä tukevaa ja palvelutarvetta ehkäisevää asuntopolitiikkaa. Jason mielestä hanke on osoittanut sen, että varttuneiden asumisoikeusmallin toteuttaminen kannattaa turvata lainsäädännöllä ja sen toteuttamisen edellytyksiä kannattaa edistää rahoituksellisilla toimenpiteillä.

Erään Huhtasuon Ilonan asukkaan sanoin: ”Voin vain kuvitella, miten pitkän pennin yhteiskunnan verovaroja ja voimavaroja Jaso-asuminen säästää, kun asukkaat elävät mahdollisimman pitkään omatoimista, aktiivista ja tyytyväistä elämää.”

LÄHTEET:

Laurinkari, Juhani, Poutanen Veli-Matti, Saarinen Anja, Laukkanen Tuula 2005. Senioritalo ikääntyneen asumisvaihtoehtona. Kysely- ja haastattelututkimus Joensuussa, Kuopiossa ja Tampereella vuonna 2005. Suomen Ympäristö 815. Ympäristöministeriö. Helsinki.

Tuppurainen Yrjö (toim.) 2006: Tulevaisuuden senioriasuminen (TSA) – hanke. Loppuraportti. Oulun yliopisto, arkkitehtuurin osasto. Julkaisu AO / A 37. Oulu.

http://www.ymparisto.fi/fi-FI/Asuminen/Ikaantyneiden_asuminen/Ikaantyneiden_asumisen_kehittamisohjelma

KOKEMUKSIA YHTEISÖLLISESTÄ SENIORIASUMISESTA – MUUTTOSYYT, ODOTUKSET JA ASUMISKOKEMUKSET

Outi Jolanki, Jyväskylän yliopisto ja Outi Teittinen, GeroCenter, Jyväskylä

Yhteisölliset asumismuodot uutena asumisen vaihtoehtona

Viime vuosina Suomessa on nopealla tahdilla kehitetty yhteisöllisiä asumisvaihtoehtoja eri-ikäisille kansalaisille. Erilaiset yhdistykset ovat olleet aktiivisesti kehittämässä yhteisöllisiä asumisen muotoja, joissa asukkaat ovat mukana alusta lähtien ja osallistuvat asuintilojen ja tulevan toiminnan suunnitteluun. Ensimmäinen varsinainen seniorien asumisyhteisö Loppukiri aloitti toimintansa Helsingissä 2006. Varttuneiden asumisyhdistys Jason Ilona-talo valmistui syksyllä 2014. Tässä raportissa tarkastelemme, mitä yhteisöllisyys merkitsee Ilonan asukkaille, miksi yhteisölliseen asumiseen hakeuduttiin, millaisia odotuksia asukkailla oli uutta asumismuotoa kohtaan ja miten odotukset ovat ensimmäisten asumiskokemusten perusteella täyttyneet. Tämän tapaustutkimuksen aineisto on koottu tutkimusprojektissa MOVAGE Muuttaminen ja vanhuus: Asumisen ja hoivan siirtymiä (2011-2015, SA) Jyväskylän yliopiston ja GeroCenterin yhteistyönä. Tutkimuksen lähtökohtana oli kuitenkin Varttuneiden asumisyhdistys JASOn aloitteellisuus tutkimusyhteistyössä. JASOn edustajat ovat olleet aktiivisesti mukana tutkimuksen ideomisessa, tiedottamisessa asukkaille sekä vastaajien rekrytoimisessa. Ilman JASOn tukea ja yhteistyötä emme olisi voineet toteuttaa tutkimusta. Tässä raportissa on käytetty osia kirjoittajien aiemmasta raportista julkaisussa *JASOn tarina, Halonen U (toim.), 2015 (saatavilla pdf muodossa: www.jasoasunnot.com)*.

Aineisto

Yhteisölliseen asumisoikeusasuntoon muuttamisen syitä ja odotuksia asumista kohtaan tarkastellaan syksyllä 2014 kerätyn haastatteluaineiston pohjalta. Tavoitteena oli saada selville, millaiset tekijät olivat saaneet haastateltavat valitsemaan Ilonan tulevaksi asuinpaikakseen. Haastattelut tehtiin noin kaksi kuukautta ennen muuttoa. Ensimmäisiä kokemuksia asumiseen liittyen kerättiin syksyllä 2015, jolloin asukkaat olivat asuneet Ilonassa noin 10 kuukautta. Haastatteluja tehtiin molemmilla kerroilla 18. Haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin tekstimuotoiseksi aineistoksi. Tässä vaiheessa haastateltavien nimet ja kaikki muu informaatio, mikä voisi paljastaa henkilöllisyyden muutettiin. Siten haastattelulainauksissa mainitut nimet ovat muutettu.

Muuttosyyt ja odotukset asumisesta yhteisöllisessä talossa

Useimmilla vastaajilla oli useita syitä muuttaa pois entisestä asunnosta uuteen asuntoon ja asuinympäristöön. Kuitenkin oli niin, että muuttosyyt ja syyt muuttaa nimenomaan yhteisölliseen asuintaloon kietoutuivat useimmilla vastaajilla yhteen. Siksi niitä tarkastellaan yhtenä kokonaisuutena.

Terveys oli keskeinen syy muuttoajatuksiin. Vastaajat joko ennakoivat mahdollista terveyden huonontumista tulevaisuudessa, tai terveydessä oli jo tapahtunut muutoksia huonompaan. Monilla muuttoaikeisiin vaikutti se, että

avun tarpeen arveltiin lisääntyvän tulevaisuudessa ja haluttiin sellaiseen asuin ympäristöön, jossa apua olisi paremmin saatavilla. Monen ajatus oli, että talossa, jossa on samankäisiä asukkaita, toiminnanohjaaja ja enemmän kanssakäymistä, on myös turvallisempi asua silloinkin jos ja kun avun tarve lisääntyy. Epäilyksiä kohdistui myös siihen, olisiko julkisia palveluja saatavilla, jos niitä tarvitsi tai vastaisivatko ne omiin tarpeisiin. Voi sanoa, että asukkaat edustavat aktiivisia kansalaisia, jotka ottivat aloitteen omiin käsiinsä ja pyrkivät muuttamisella vastaamaan julkisten hoivapalvelujen koettuihin ongelmiin ja ratkaisemaan omat palvelutarpeensa etukäteen.

Nykyisen asunnon ominaisuudet saivat myös miettimään muuttamista. Nykyinen asunto saattoi tuntua liian suurelta tai epäkäytännölliseltä asua. Toisaalta myös asuin ympäristö saattoi olla vaikeakulkuinen ja mäkinen, kulkuyhteydet hankalia sekä erilaiset palvelut kaukana. Muuttaminen näyttäytyi keinona helpottaa elämää tulevaisuudessa. Monilla muuttamisen taustalla vaikuttivat myös sosiaaliset syyt. Lasten poismuutto, ehkä leskeytyminen ja hyvien ystävien poismuutto tai kuolema olivat harventaneet sosiaalista verkostoa eikä asuin ympäristö enää tuntunut yhtä kotoisalta kuin ennen. Myöskään naapurusto ei tarjonnut sosiaalisia kontakteja riittävässä määrin. Muuttaminen oli keino ehkäistä yksinäisyyttä ja löytää uusia sosiaalisia kontakteja.

”Ja mut nyt tää on niinkun turhan iso mulle yksistäni ja tota, olen vähä yksinäinenkin täällä... niin sen takia se Jason ratkaisu tuntui hyvältä”.

(Kaisa)

Myös *taloudellisilla tekijöillä* oli merkitystä muuttopäätöksessä, mutta eri tavoin eri ihmisille. Asumisoikeusasuntoon muuttaminen vapautti varoja muuhun elämiseen, kun kaikki varallisuus ei ollut sidottu taloon tai asuntoon.

Toisille se tarjosi mahdollisuuden jakaa perintöä etukäteen lapsille ja tarjosi suuremman vapauden kuin omistusasunto tai talo. Asumisoikeusasunto koettiin vähemmän työläänä kuin omistustalo, ja kerrostalomuoto helpompihoitoisena kuin omakoti- tai rivitalo pihoinen.

Mitä yhteisölliseltä asumiselta odotettiin?

Useimmille uusi yhteisöllinen talo ja asunto merkitsi jotain uutta verrattuna entiseen asuin ympäristöön. Yhteisöllisen asumisen arveltiin lisäävään sosiaalista toimintaa ja harrastusmahdollisuuksia sekä lisäävän turvallisuuden tunnetta. Monille ajatus yhteisöllisestä talosta ja Jason ideasta tuntui heti itselle ja omaan elämäntilanteeseen sopivalta. Erittäin tärkeänä osana yhteisöllisyyttä nähtiin *asioiden tekeminen yhdessä*. Monen ajatuksissa olivat mahdollisuudet esimerkiksi yhteisistä retkistä, harrastuksista, illanistujaisista, ulkoilusta tai puutarhanhoidosta. Yhteisön nähtiin tarjoavan mahdollisuuden jatkaa vanhoja harrastuksia ja löytää uusia aktiviteetteja.

”Mä odotan, että mulle tulee, ikään kuin helpompaa ja mukavampaa siellä että...ku siinä on kavereita sitten. Vaikkapa muutaman sanan vaihtaa, lenkkikavereita esimerkiks tai kaupallelähtökavereita. ... Mut sitten voitais pitää semmoisia yhteisiä jumppatuokioita. Tai kuntosalijuttuja, yhteisiä saunoja. Ja sitten, näitä just teatteriretkiä ja retkiä kenties jonnekin, tänne ympäristöön, missä nähtäs vähän muutakin ”

(Kaisa)

Keskeiseksi osaksi yhteistä toimintaa koettiin siten asuin yhteisön tarjoamat uudet *sosiaaliset kontaktit*. Merkityksellistä ei ollut pelkästään toiminnan mahdollisuuksien lisääntyminen vaan se, että yhteisöllisen asumisen nähtiin tarjoavan mahdollisuuksia tehdä asioita yhdessä. Ajatuksena oli, että yhteisöllisessä asumisessa löytyy aina samanhenkisiä

ihmisiä, joiden kanssa tehdä ja toimia, tai toisaalta voi löytyä uudenlaisia tuttavuuksia ja uusia mielenkiinnon kohteita.

”No kyllä, kyllä kaikki siis, yhdessä kokouksessa kartotettiin sitä että mitä, minkälaisia toivomuksia kaiken kaikkiaan on. Ja kyllä ne aikalailla yksin sattu. Että, että siis kaikki tämmönen niinkun, yhteiskuljetukset..konsertteihin ja teatteriin ja, ja johonki tilaisuuksiin. Ja, ja ehkä matkailukin, miten siinä nyt tuttavuudet, en tiä, se on iso kysymysmerkki mutta...vois kuvitella. (...) Ja sitte se ympäristö kyllä, kyl muhun vaikutti myöskin se, että siinä on lähellä kirjasto, ruokakauppa, hiihtolatu.”

(Aatos)

Yhteisöllisen asumisen nähtiin muita asumismuotoja paremmin mahdollistavan asukkaiden keskinäisen avun ja sen, että itse voi hyödyntää omaa osaamistaan ja saada apua muilta joissain muissa asioissa. Keskeisenä ajatuksena oli se, että yhteisöllisessä asumismuodossa ei jää niin helposti yksin kuin muissa asumisen muodossa. Yhteisöllisen asumisen odotettiin vähentävän turvattomuutta ja lisäävän luottamusta muihin asukkaisiin.

”Ja sinne todella sitäkin, että jos joku ihminen on semmosessa tilanteessa, että ei jaksa käydä kaupassa niin, siellä voi talosta löytyä ihminen joka sanoo, että mä olen menossa kauppaan ja mä voin käydä siellä hakemassa hänellekin. Eli sillä tavalla se yhteisöllisyys tulee luultavasti pelaamaan toivon mukaan hyvin.”

(Aino)

..., tämmösessäkin talossa [entinen kerrostaloasunto]voi sanoa että joku voi tuntee kovasti turvattomuutta ku ei tunne ketään, jos jotakin sattuu. Mut siinä talossa on, että, jos jotakin sattuu niin ei oo mitään hätää. Sillä tavalla totta kai hätää voi olla, jos sairastuu tai muuta mutta, sillä taval et siin on niinku, joku kontakti lähellä että, on semmonen valvonta (...) jokin

semmonen turvallisuustekijä on siellä niin kun paremmin kun jossakin yksistään asumismuodossa kerrostalossa tai jossakin.”

(Aino)

Yhteisöllinen asumismuodon arveltiin myös mahdollistavan asukkaiden omatoimisuuden ulkopuolisten palveluiden järjestämisessä.

”Mutta sitte ku joku oli siellä (yhteinen suunnittelutilaisuus) huolissaan siitä, että no mitenkä että ku emmää jaksa noita mattojakaan puistella enkä siivota enkä mitään ni, sieltä yksi käsi nousee ylös ja sanoo, että tota, meit on 42 asuntoo tässä, eikö me ny yksi siivooja elätetä. Otetaan siivouspäivät, jakkoon siivoja siellä vuorot. Hän oli heti järjestämässä meidän asioita. Ja jotenki tuntuu ihan hirveen hyvälle tää tämmönen, että porukka on kyllä hyvin aktiivisesti mukana.”

(Mirja)

Haastateltavien vastauksissa yhdistyivät yhtäältä käytännölliset ja toisaalta sosiaaliset ja elämäntyyliin liittyvät tekijät. Yhteinen tekeminen, sosiaaliset kontaktit ja keskinäinen avunanto olivat keskeisimpiä asioita joita yhteisölliseltä asumiselta odotettiin. Yhteisöllisyyden lisäksi myös asuinalueen sijainti palveluiden ja luonnon vieressä oli haastateltaville tärkeä tekijä.

Asumiskokemukset yhteisöllisessä asuintalossa

Toinen haastattelukierros toteutettiin elokuussa 2015, jolloin talossa oli asuttu vajaan vuoden verran. Haastateltavat olivat tyytyväisiä ratkaisuuksiinsa ja heidän mukaansa asuminen uudessa asunnossa ja talossa oli sujunut hyvin. Kokemukset olivat positiivisia, vaikka monille muutto oli ollut raskas prosessi. Useimmat haastateltavat kertoivat odotustensa täyttyneen tai ylittyneen.

”Kyllä tähän asti ainaki on ihan..voi sanoo että on ylittynyt ne odotukset, että mitä, mitä oli.”

(Matti)

Monen haastateltavan elämä oli muuton myötä muuttunut. Varsinkin taloon yksin muuttaneilla elämä oli muuttunut hyvin suuresti. Lähes kaikille haastateltaville asuminen talossa oli tuonut elämään joko lisää toimintaa, sosiaalisia kontakteja tai uusia ystävyssuhteita. Liikunnan harrastaminen eri muodoissaan nousi haastatteluissa vahvasti esiin. Asukkaat kävivät kuntosalilla ja lenkillä joko yksin tai porukassa. Monet haastateltavista kertoivat liikkuvansa enemmän kuin ennen muuttoa.

”Osallistun kaikkiin, mihin ikinä kynnelle kykenen”

(Mirja)

”On se muuttunut sellaseks, että on paljon enempi tätä, näitä ystäviä ympärillä ja puhekaveria ja.. ja muuta esimerkiksi tää liikunta on ja... ja on se muuttunut”

(Silja)

”No tuota, paljon on tullut uusia tuttavvia. Että sillä tavalla on muuttunut. Ja tämmöinen kerrostaloasuminen on saanu tavallaan uutta sisältöä. Että sillä tavalla tää on kyllä ollut erilaista, erilaista tää homma.”

(Risto)

Osa asukkaista puolestaan toi esille, että elämä ei ollut muuton vuoksi muuttunut kovinkaan paljon. Useimmat näistä haastateltavista viettivät aikaansa paljon puolison, lasten ja lastenlasten kanssa. Samoin osa haastateltavista asui ison osan vuodesta mökillä, jolloin talon yhteiseen toimintaan osallistuminen rajoittui syksy- ja talvi-kuukausiin.

Yhteisöllisyyden näkyminen arjessa ja sen merkitys asukkaille

Yhteisöllisyys toteutui asukkaiden arjessa eri tavalla. Osa asukkaista osallistui usein yhteisiin tapahtumiin kun taas osa viihtyi enemmän omissa oloissaan. Talon yhteiset tilat ja toiminnot tarjoavat paikan yhteisöllisyydelle ja muiden mukaan voi mennä silloin kun itse haluaa ja jaksaa. Yhteistä toimintaa on monenlaista ja jokainen voi valita itselleen sopivan tavan osallistua. Oma koti koettiin yksityiseksi alueeksi: *”omassa kodissa oma rauha, alhaalla tavataan muita.”*

Monet haastateltavat mainitsivat päivittäin järjestettävät iltapäiväkahvit yhteisöllisyyden keskeisenä muotona. Iltapäiväkahvit tarjoavat tilaisuuden jutella päivän tapahtumista ja ’istuskella muutenkin juttelemassa’ toisten seurassa ja jakaa asioita.

” jos nyt verrataan tavalliseen kerrostaloon, missä ihmiset normaalisti asuu, niin kyllähän se näkyy. Kun menee tonne alakerran olohuoneeseen. Siel on kerran päivässä iltapäiväkahvit. Sinne kokoonnutaan juomaan. Ei se oo pakollista mutta ihmiset tulee kun tulee ja sillä siisti. Ja sitten meille tulee yhteisiä lehtiä sinne. ... Ja siinä jutellaan sitten päivän tapahtumista ja... istuskellaan muutenki juttelemassa tuolla.

(Kaisa)

”Aina tuolla (alhaalla) täytyy käydä jos täällä paikalla katto-massa ne uutiset että mitä tapahtuu ja mitä yhteistä on tulossa”

(Venla)

Yhteisöllisyys näkyy myös yhteisten kävelylenkkien, retkien ja tilaisuuksien muodossa. Asukkaiden yhteisiä juhlia on järjestetty mm. itsenäisyyspäivänä ja vappuna. Tapahtumat ja retket ovat asukkaiden itsensä organisoimia ja

niistä ilmoitetaan talon ilmoitustaululla. Vuoden aikana on muodostunut pienempiä ryhmiä, jotka järjestävät toimintaa ja illanistujaisia omalla porukalla.

Yhteinen tekeminen, sosiaaliset suhteet ja huoleton asuminen

Monet haastateltavista pitivät tärkeimpänä asiana yhteisöllisessä asumisessa yhteistä tekemistä ja sen tarjoamia mahdollisuuksia sosiaaliin kontakteihin ja ystävyyssuhteiden syntymiseen. Yhteinen tekeminen luo myös yhteenkuuluvuuden tunnetta. Talosta oli löytynyt samanhenkistä seuraa, joiden kanssa voi tehdä asioita sekä auttaa toinen toistaan tarpeen mukaan.

”se (tärkeintä) vain, että ihmisiä ympärillä, ettei oo ihan yksin”
(Kaisa)

Sosiaalisten suhteiden lisäksi tärkeänä pidettiin myös asumisen helppoutta entiseen verrattuna sekä asuinympäristön tarjoamia palveluita, julkisia liikenneyhteyksiä sekä luontoympäristöä. Osa asukkaista oli muuttanut vanhasta omakotitalosta tai muusta asunnosta, joka tarvitsi kunnosapitoa tai remontoimista. Asuinympäristössä puolestaan pidettiin tärkeinä monipuolisia liikuntamahdollisuuksia, etenkin metsä ja sen tarjoamat ulkoilumahdollisuudet olivat asukkaille tärkeitä.

”palvelut on lähellä, ympärillä luonto, kun ikkunaverhot avaa, niin näkyy metsä ja pihalta pääsee suoraan lenkkipolulle”
(Kerttu)

Jason toimintamalli – suunnitteluprosessi ja toiminnanohjaaja

Keskeinen osa yhteisöllisyyden syntyä on se, että Huhtasuon Ilonan asukkaat saivat mahdollisuuden osallistua asuintilojen ja toiminnan suunnitteluun asukastapaa-

misissa, joita järjestettiin useita jo ennen varsinaisen rakentamisen aloittamista. Haastattelut osoittivat, että mahdollisuus *osallistua suunnitteluprosessiin eli asuntojen ja yhteisten tilojen sekä tulevan toiminnan suunnitteluun* koettiin varsin tärkeäksi. Tärkeäksi osoittautui myös mahdollisuus *tutustua toisiin asukkaisiin ennen muuttamista*. Yhteistapaamiset, joissa suunniteltiin tulevaa ja tutustuttiin muihin muuttajiin, olivat siis keskeinen väline yhteenkuuluvuuden ja osallisuuden tunteen luomisessa. *Tuttuuden ja yhteenkuuluvuuden tunne*, joiden on osoitettu olevan tärkeitä yhteisöllisyyden tekijöitä syntyivät jo osittain rakennusprosessin aikana ennen muuttoa. Tällainen lähtökohta on täysin eri kuin tavallisessa asuinrakentamisessa, jossa tulevat asukkaat ovat useimmiten toiminnan kohteita ja voivat vaikuttaa korkeintaan asunnon sisätiloihin. Osallistavassa suunnittelussa asukkaat ovat itse toimijoita, jotka muokkaavat yhteistoiminnassa asumisympäristöään ja sen toimintaa.

”...meillä on ollu niin ihanasti että, niitä kokouksia on (toiminnanjohtaja) järjestäny niin paljon että, meillä on ollu vuosi sittenkin syksyllä ni jo tämmöset puurojuhlat ja semmoset että....me on kasvettu jo sillä tavalla, joskaan me ei kauheesti tunneta ihmisiä mut me on niinku jo oltu yhdessä ja, ja tuota niin, pitkin matkaa. Et siitä ei ollu vielä monttua kaivettu, puita ruvettiin kaataa ku me ollaan jo käyty kattomassa mihin se tulee että...se on niinku nähty ihan sillai a:sta alkaen (...) Se siinä on ollu idea että, asukkaat pääsee vaikuttaan kaikkeen itse.. Muihinkin kuin materiaaleihin vaan että, yleisten tilojen asioihin ja, joka talon nimeenkin pystyttiin ite vaikuttaa eli, siis, tämmösiä kaikkia. Mitään ei oo niinku meille ylhäältä valmiina tuotu.”

(Aino)

JASOn mallissa talossa on toiminnanohjaaja, jolla oli Huhtasuon Ilona-talossakin keskeinen rooli yhteisen

toiminnan luomisessa käytännön järjestelyjen lisäksi. Asukkaat myös kokivat toiminnanohjaajan läheisenä henkilönä, jonka puoleen voi kääntyä lähes kaikissa asioissa. Muuton jälkeen yhteisöllisyyden vaaliminen ja toiminnan järjestäminen on Ilona-talossa asukkaiden vastuulla. Toiminnanohjaajan tehtävä on tukea tätä työtä ja auttaa tarvittaessa ratkomaan asukkaiden arjesta nousevia erilaisia tarpeita.

”Musta se (toiminnanohjaaja) on melkein avainasia kun ei ole palveluita, ja jos ihmisiä tulee jostain (kunta Keski-Suomessa) [naurahtaa] ja jostain muualtakin vielä ja me ollaan kaikki yli 60-vuotiaita, niin kyllä me ollaan aika pitkälle pallo hukassa. miten hirveen vaikeeta on kaikkia näitä avustuksia ja kaikkia näitä tällösiä ja muuta, on.. on mahdollisuus saaha, ei meille kerrota niitä ite on otettava kaikki selville.

(Mirja)

Lopuksi - yhteisöllisyys ja yhteisöllisyyden merkitys asumisen ratkaisuissa

Muutto yhteisölliseen taloon oli koettu positiivisena ja monella myös elämää merkittävästi muuttaneena tapahtumana. Yhteisöllinen asuminen näyttäytyi yhtäältä mahdollisuutena jatkaa entistä elämäntyyliä ja harrastuksia ja toisaalta tilaisuutena laajentaa sosiaalista verkostoa ja tehdä uusia asioita.

”lähdin hakemaan uutta elämää ja sellainen on löytynyt”

(Mirja)

”Elämänlaatu on varmaan vähän parantunut kyllä siitä aikaisemmasta, että on tullut jotain uutta, uutta kuitenkin tilalle. Ja turvallisella tavalla sitte.

(Risto)

Osallistavan suunnittelun tavoitteena on ottaa tulevat asukkaat mukaan jo suunnitteluvaiheessa ja siten asuinympäristö on asukkaidensa oma luomus paljon enemmän kuin tavanomaisessa asuinrakentamisessa. Ikäystävällinen asuinympäristö viittaa suunnitteluun, jossa otetaan huomioon eri-ikäisten ihmisten tarpeet ja toiveet. Usein asunto ja asuinympäristö voivat vanhetessa alkaa rajoittaa toimintaa, mutta ikäystävällisessä suunnittelussa pyrkimyksenä on luoda asuinympäristö, mikä mahdollistaa omatoimisuuden, itsenäisen elämän ja oman elämäntyylin jatkuvuuden. Vartuneiden asumisoikeusyhdistys Jason tarjoama yhteisöllinen asumisvaihtoehto on yksi esimerkki siitä, mitä osallistava suunnittelu ja 'ikäystävällinen' asuinympäristö voivat käytännössä tarkoittaa.

Hankkeen ohjausryhmän kokoonpano:

Sakari Möttönen, (pj) Jaso hallitus

Raili Haaki, (Marja Heikkilä) Keski-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus Koske

Eija Kuokkanen, Jyväskylän kaupunki / asuntotoimi

Lea Leppänen, Jaso / asukastoimikunta

Risto Kortelainen, (Kati Kallimo, Riitta Pylvänen) Jyväskylän kaupunki / vanhuspalvelut

Merja Rantakokko, Jyväskylän yliopisto

Väinö Saari, Jaso / asukastoimikunta

Riitta Saarinen, Jyväskylän aikuisopisto

Anja Tanttu, Jyväskylän ammattikorkeakoulu

Outi Teittinen, Tutkimus- ja kehittämiskeskus GeroCenter

Raportin toteutus:

Valokuvat: Sinikka Tyynelä ja Anne Rätty

Graafinen suunnittelu ja taitto: Ideavuo/ Lari Kemiläinen

Painotalo: Keuruun Laatumaino KLP Oy

